



## **Agraïments**

A les professores Júlia Recasens (de llengua i literatura catalana del Col·legi Claret de Valls) i Margarida Aritzeta (de teoria de la literatura de la URV), per la seva ajuda a l'hora de trobar els textos que mantenen un vincle amb algun lloc de la ciutat de Valls.

A la Núria Bel (investigadora del centre *CLARIN* de Barcelona), Núria Altarriba (directora de la unitat bibliogràfica de la Biblioteca de Catalunya), Laura Borràs (expresidenta de la Institució de les Lletres Catalanes), Claudi Cervelló (expert en gestió de tecnologies de la informació) i Carme Hernández (tècnica en l'àmbit d'innovació del *CLIK* de la UPF), per haver-me permès fer entrevistes amb l'objectiu de conèixer de primera mà els projectes en Humanitats Digitals que s'estan portant a terme avui en dia a Catalunya.

Al Pol Vallvè, dissenyador gràfic, per la creació del logotip de l'aplicació *Va de Valls*.

Per últim, a l'Hélène Rufat, tutora del treball, per guiar-me per un camí, el de les Humanitats Digitals, tant trepidant com àvid de perdre's abans d'arribar a la meta.

**«Les Humanitats seran digitals, o no seran.»**

Laura Borràs

**«El Humanismo sólo es relevante y efectivo cuando invade a otras disciplinas.»**

Francisco Rico

# Índex

Introducció .....	6
1. Les Humanitats Digitals a Catalunya .....	9
1.1 A què es refereixen? .....	9
1.2 Manifest i característiques generals .....	9
2. El desenvolupament de les HD en el camp literari català .....	13
2.1 Gestió i preservació literària .....	14
2.2 Mètodes computacionals .....	16
2.3 Formació en HD .....	16
2.4 Difusió de continguts literaris i pedagògics .....	17
2.5 Interrelació transdisciplinària .....	19
2.6 Conclusions de l'apartat .....	20
3. Descripció dels projectes literaris en HD a Catalunya .....	22
3.1 Projecte <i>BITECA</i> i <i>Transcriu-me!</i> .....	22
3.2 Projecte <i>Contawords</i> .....	26
3.3 Projecte <i>Hermeneia</i> .....	31
3.4 Projecte <i>Endrets</i> .....	32
3.5 Altres projectes .....	34
4. Projecte propi: aplicació mòbil <i>Va de Valls</i> .....	36
4.1 Objectius i destinataris .....	36
4.2 Estudi de mercat .....	36
4.3 Metodologia del projecte .....	37
4.3.1 Compilació de textos i àudios .....	37
4.3.2 Producció de l' <i>app</i> .....	38
4.3.3 Difusió .....	38

4.4 Punts a millorar .....	39
Conclusions .....	40
Bibliografia i fonts electròniques .....	43
Webgrafia.....	45
Annexos.....	47
<b>Annex 1.</b> Enquesta a una vintena d'estudiants sobre les HD.....	47
<b>Annex 2:</b> Textos que s'han introduït a <i>Va de Valls</i> fins el moment.....	50

## Introducció

Malgrat la resistència que encara persisteix per part de l'acadèmia en la utilització de les noves tecnologies i en una ciència empírica i objectiva -relacionada clàssicament amb les ciències naturals- per a l'estudi de fets humanístics i socials, les metodologies que aporten les HD<sup>1</sup> es van obrint pas entre les maneres de fer més tradicionals. En aquest sentit, també han sigut molts els acadèmics que han enviat un missatge tranquil·litzador dirigit al sector acadèmic més conservador davant el nou *modus operandi*. Per exemple, Juan Luis Suárez exposa que en un futur un humanista serà necessari sempre i quan aconseguixi que les humanitats siguin útils per a la societat, i que això només serà possible a través de les noves tecnologies, que haurà de dominar.<sup>2</sup>

L'argument principal que els defensors de les Humanitats Digitals posen sobre la taula per tal de convèncer del seu ús als més reticents és que amb les HD el contingut dels estudis no canvia, sinó que el que es genera és una transmutació que només es percep diferent en la manera de fer, en la metodologia humanística. D'aquesta forma, les màquines ajuden a l'estudiós a realitzar la seva feina. En cap cas el substitueixen, sinó que li proposen unes tècniques que li poden ajudar a arribar més ràpidament i amb més precisió a les preguntes que es formula.

Les Humanitats Digitals van aparèixer amb aquesta denominació<sup>3</sup> per fer-hi encabir en ella totes les pràctiques que les noves tecnologies computacionals -a anys llum de la tecnologia pròpia del llibre i del mitjà imprès- fan possible pel que fa al vast món que inclou l'estudi cultural: la història, la filosofia, la literatura, l'art... Com el terme és molt ampli i pot ramificar-se gairebé infinitament, per poder examinar un contingut més concís i abarcable, aquest treball es centra bàsicament en els projectes en el camp literari que s'han desenvolupat a Catalunya, des de quan van aparèixer les seves primeres manifestacions, passant pel moment en què les HD van començar a ser distingides oficialment com a disciplina, vora el 2010, fins a l'actualitat, el 2018.

---

<sup>1</sup> D'ara en endavant s'utilitzarà HD com a forma abreviada.

<sup>2</sup> SUÁREZ J. *El Humanista Digital* (2013), dins de "Revista de Occidente", núm. 380, p. 5.

<sup>3</sup> Nom recuperat del terme anglès *Digital Humanities*.

És força significatiu que la catalogació de les HD, a més de ser conformada per moltes apreciacions diferents, actualment encara és força desconeguda, ja no només pel públic general, sinó pels propis estudiants d'Humanitats. Segons una enquesta realitzada el 2017,<sup>4</sup> eren molt pocs els alumnes que realment sabien a què es referien les pràctiques de les Humanitats Digitals. En el cas particular dels estudis d'Humanitats de la UPF tampoc existeix cap assignatura específica dedicada íntegrament a les HD en el pla docent, tot i que, com els estudiants apuntaven a la mateixa enquesta, sí que és cert que se'n fa referència a alguna de les eines que fan possible les HD, per exemple a l'assignatura MEDEA (Metodologia i Escriptura Acadèmica) de primer curs. En aquest sentit, un 63% dels estudiants consideraven que seria interessant la inclusió d'alguna matèria relacionada amb les HD en el programa d'estudis del grau; mentre que un 32% creien que la seva impartició seria millor que fos opcional, és a dir, que es cursés com a optativa.<sup>5</sup> Davant d'això, una de les preguntes que he intentat esbrinar realitzant el treball és la de per què li és útil a l'estudiós humanista conèixer els projectes en HD i aplicar-los a la seva feina.

D'altra banda, actualment no existeix cap cens de projectes en HD en el territori català. És per això que vaig pensar que seria molt profitós elaborar-ne un de propi. Sóc estudiant d'humanitats i periodisme i això m'ha permès portar a terme diverses relacions interdisciplinàries entre les dues carreres que també les he pogut aplicar elaborant el present treball.

Des de l'àmbit literari, com veurem en el cos del treball, a poc a poc es van donant a conèixer nous programes informàtics que faciliten i objectivitzen l'estudi de la literatura (com [Contawords](#)), recursos digitals híbrids que permeten difondre la cultura de forma massiva i accessible per a un públic cada cop més ampli (com el projecte [Hermeneia](#)), o eines tecnològiques que possibiliten la unió entre disciplines bastant diferents entre sí per obtenir un contingut final més complet i funcional ([Endrets](#) en seria un exemple clar).

La metodologia portada a la pràctica per constituir el conjunt dels projectes ha sigut bàsicament a partir de la observació directa dels llocs web de facultats, escoles i universitats catalanes on s'imparteix formació en Humanitats (UB, UAB, UPF, URV, UDL, Universitat de Vic i UOC,

---

<sup>4</sup> L'enquesta es pot consultar a la part de l'annex del treball (pregunta núm. 2).

<sup>5</sup> L'enquesta es pot consultar a la part de l'annex del treball (pregunta núm. 10).

principalment), per així localitzar els centres o els grups d'investigació que han implementat idees concretes. Així mateix, s'han realitzat cerques en plataformes pròpies de congressos o jornades que parlaven sobre noves iniciatives i en portals públics d'investigació que mantenen relació amb totes aquestes universitats.

En el treball primerament es farà una descripció de en què consisteixen les HD, s'explicarà la seva fundació i quines són les seves característiques generals. Després, passarem a parlar d'un cens de projectes literaris catalans en HD que he elaborat a partir de la seva recopilació, i que ens mostraran una panoràmica de quin és el nivell de desenvolupament de la disciplina que s'ha portat a terme fins al moment a Catalunya. A continuació, es farà una descripció dels projectes més importants esmentats en el capítol anterior, i, finalment, es presentarà un treball pràctic de geografia literària, en format d'aplicació mòbil, que he realitzat de la meua ciutat, Valls.

Pel que fa a l'aplicació, anomenada *Va de Valls*, he fet una recerca, principalment a la Biblioteca Popular de Valls, aconsellat per diverses professores de literatura de la ciutat, amb la finalitat de trobar els textos que tenen relació amb algun lloc físic de la població, i poder conformar així la geografia literària. L'*app* es troba funcional i es pot descarregar al *Google Play*, tot i que es podria considerar com una maqueta que presenta la idea concebuda. Actualment l'Ajuntament de Valls està estudiant la possibilitat de millorar els seus aspectes tècnics per poder-la presentar oficialment. D'altra banda, s'està difonent mitjançant xarxes socials com *Youtube*, *Facebook* o *Twitter* amb alguns vídeos que he creat en els quals es poden veure imatges del lloc físic que es refereix el text i, alhora, també es pot escoltar la seva recitació.

La investigació, en el seu conjunt, per tant, té com a objectiu essencial examinar els plantejaments que comporta la inclusió de les pràctiques de les HD en el camp literari al territori català, fent possible que dues disciplines molt llunyanes, les tecnologies i les lletres, que fins fa poc semblava que es situaven a les antípodes, s'aproximin i es donin la mà, perquè la metodologia empírica pròpia dels tecnòlegs atorga també molts punts positius en la investigació humanística.



# 1. Les Humanitats Digitals a Catalunya

## 1.1 A què es refereixen?

Les Humanitats Digitals consisteixen en un conjunt de pràctiques innovadores que formen aquest camp interdisciplinari, que busca “entender el impacto y la relación de las tecnologías de cómputo en la metodología de los investigadores humanísticos”.<sup>6</sup> La definició ha estat llargament debatuda ja que per a molts acadèmics la denominació emprada per integrar aquestes pràctiques es presenta com una etiqueta de significat ambigu.<sup>7</sup> De fet, segons Elena González, directora i fundadora del primer laboratori d’innovació en HD a Espanya ([LINHD](#)), no hi ha cap explicació exacta, i per tant, no n’hi ha cap que pot ser del tot vàlida.

González considera que cada centre d’investigació defineix les HD segons els factors que més els hi convé depenent del treball que estiguin portant a terme. En una conferència que realitzà a Xile<sup>8</sup> el passat 2016 va començar a parlar de les HD incidint en la què per a l’acadèmica va ser una idea encertada per definir-les: consistia en una pàgina web<sup>9</sup> que havia recopilat gairebé un miler de definicions diferents respecte a les HD mitjançant un algoritme informàtic de forma que cada usuari que entrés a la pàgina li aparegués aleatòriament una nova explicació del terme.

## 1.2 Manifest i característiques generals

Les pràctiques que combinen la tecnologia informàtica i digital amb les humanitats no formen part d’un fenomen exclusivament contemporani als nostres dies. Ans al contrari, trobem treballs d’aquest tipus datats en els anys cinquanta del segle XX.<sup>10</sup> I la proliferació dels projectes no ha

---

<sup>6</sup> GALLINA I., *¿Qué son las humanidades digitales?* (2011), dins de “Revista Digital Universitaria de l’UNAM”, vol. 12, núm. 7, p. 3.

<sup>7</sup> RODRÍGUEZ L., *Humanidades digitales, ¿una mera etiqueta o un campo por el que deben apostar las ciencias de la documentación?* (2013), dins de “Anuari ThinkEPI”, vol.7, p. 37.

<sup>8</sup> La conferència, com moltes d’altres de la mateixa temàtica, es pot visualitzar de forma íntegra a *Youtube*: <https://www.youtube.com/watch?v=TqwYLnqlcgM> [Consultat el 06/08/17].

<sup>9</sup> Pàgina web “What is Digital Humanities?”: <https://whatisdigitalhumanities.com> [Consultat el 07/06/18].

<sup>10</sup> Per exemple, amb la feina del jesuïta Roberto Busa i el seu estudi sobre concordances en les obres del filòsof i teòleg medieval Sant Tomàs d’Aquino, que es podria considerar el primer treball en HD. En aquest sentit, tal i com apunta Antonio Rojas a *Las Humanidades Digitales: principios, valores y prácticas*, “Busa supo combinar la

cessat ni un moment fins a l'actualitat. Tanmateix, la categoria entesa com a HD no va començar a ser emprada fins el 2004, a partir del llibre *A Companion to Digital Humanities* de John Unsworth, Susan Schreibman i Ray Siemens, moment en el qual els que estaven treballant amb eines informàtiques i humanístiques van sentir-se amb la necessitat de trobar una etiqueta per referir-se al treball que tenien entre mans.

Les HD apareixen oficialment com a disciplina el 2010, en el context d'un *THATCamp*,<sup>11</sup> a París. El text que es va originar a partir del *THATCamp* s'ha considerat el manifest<sup>12</sup> que marca el tret de sortida de les HD. En aquest, es recullen algunes característiques i objectius -que seran essencials pel seu posterior desenvolupament-, les bases dels quals es mantindran intactes almenys fins avui en dia. D'aquesta manera, tal i com s'especifica en el text, les HD tenen la voluntat d'aprofundir en el coneixement, millorar la qualitat de la investigació i enriquir el patrimoni cultural, fins i tot més enllà de la pròpia acadèmia.

Una de les característiques comunes més importants de la majoria de les pràctiques de les HD és la llibertat i gratuïtat d'accés per a tothom mitjançant els codis oberts, cosa que permet constituir-se d'aquesta manera com una comunitat col·laboracionista i voluntària que té com a principal objectiu "crear estructuras más apropiadas para una era dominada por medios digitales".<sup>13</sup> "El código abierto transforma la "propiedad" en un bien público que no pertenece a nadie y que, en vez de corromperse o gastarse en manos de los destinatarios, puede expandirse y mejorar".<sup>14</sup> De fet, l'estructura de les HD és considerada com a paradigma en sentit democràtic perquè permet que qualsevol pugui entrar i veure els continguts que s'hi plantegen, independentment de la classe social i el poder econòmic que disposi la persona en concret.

---

tradición humanística con las innovaciones técnicas a sabiendas de que la complejidad, profundidad y riqueza semántica del pensamiento humano no pueden ser reproducidas ni imitadas por máquina alguna. Por eso cuando falleció en 2011 la prensa internacional lo reconoció como el fundador de las Humanidades Digitales."

<sup>11</sup> És un congrés internacional de tecnòlegs i humanistes, normalment sense un guió prefixat.

<sup>12</sup> El manifest es troba disponible a la següent pàgina web: <https://tcp.hypotheses.org/487> [Consultat el 03/06/18].

<sup>13</sup> SPENCE P. *Centros y fronteras: el panorama internacional de las Humanidades Digitales* (2014), King's College, Londres, p.40.

<sup>14</sup> DRUCKER J. *Digital\_Humanities* (2012), MIT Press, p. 79.

La disciplina, a més, es troba composta pel treball d'investigadors d'arreu del món, de tal forma que els professionals que la integren no pertanyen a cap corrent de pensament concret -ni a cap escola- i tampoc es troben inscrits en una única unitat administrativa que pugui imposar una certa acció unidireccional.

La transdisciplinarietat és un factor important dins de les HD ja que els treballs que es realitzen es troben enfocats des de diverses perspectives que abarquen moltes branques del coneixement i que s'interrelacionen a partir de l'aparell tecnològic. D'aquesta manera, és fàcil que els tecnòlegs i els humanistes treballin junts de forma cooperativa, cadascú aportant el que sap fer millor, les seves habilitats, per aconseguir un objectiu comú. A més, els projectes en HD poden posar en contacte no només un humanista amb un tecnòleg, sinó, per exemple, un humanista amb experts d'altres disciplines de les ciències socials, com un sociòleg o geògraf, i és que com digué l'emèrit filòleg Francisco Rico a *El Sueño del Humanismo*, referint-se a Petrarca i els seus models, "el humanismo solo es relevante y efectivo cuando invade a otras disciplinas".<sup>15</sup>

Per la seva banda, la virtualitat fa que els projectes es puguin canviar, retocar i acabar de perfilar en qualsevol moment i això comporta que mai estiguin del tot enllestits. Per aquest motiu els treballs es troben en tot moment subjectes a modificacions i actualitzacions.<sup>16</sup>

Molts dels projectes que estan sorgint, sobretot a partir del reconeixement oficial com a disciplina, el 2010, cerquen una major interacció amb la persona que rep l'eina i la utilitza. Així mateix, la pretensió d'una gran part dels treballs és que l'usuari en sigui partícip, i, per tant, que no resti com un element merament passiu. En aquest sentit, cada cop també hi ha menys interferències entre el producte i el seu destinatari i el diàleg es produeix de forma més directa.

Un altre dels molts debats que giren entorn de les HD té a veure amb la limitació de les fronteres de la disciplina. Paul Spence va postular que el camp es transforma amb una relativa rapidesa i que els centres i els límits a nivell disciplinar i internacional de la seva actuació científica es

---

<sup>15</sup> RICO F. *El sueño del humanismo* (2002), Ediciones Destino, Barcelona, p.73.

<sup>16</sup> ALONSO A. *Nuevas formas de leer y escribir en la época de Internet* (2018), dins del I Congrés Internacional d'Humanitats Digitals a l'UVA, l'Universitat de Valladolid, p. 4.

troben sota la inspecció microscòpica.<sup>17</sup> Davant d'això, ens podríem preguntar si tot allò que parla sobre l'àmbit cultural a Internet pot ser un exemple d'HD.<sup>18</sup> Una resposta possible podria ser afirmativa, però sempre amb la condició de la presència al darrera d'una font fiable per assegurar-nos de la veracitat d'allò publicat, ja que tothom pot penjar contingut a la xarxa. Només és possible considerar que una informació té fiabilitat quan coneixem d'on sorgeixen les seves idees i qui són els seus propietaris. D'aquesta forma, el rigor bibliogràfic es constitueix com un punt important per posar en alça aquest tipus de projectes, sobretot per combatre les crítiques acadèmiques conservadores que reben les noves metodologies aplicades a l'estudi i la difusió del saber humanístic.

---

<sup>17</sup> Íbid. p. 37.

<sup>18</sup> Tot aquest contingut podria ser material digitalitzat en institucions oficials, *blogs* i pàgines web de gran varietat, enciclopèdies com Wikipedia, etc.

## 2. El desenvolupament de les HD en el camp literari català

Conèixer l'estructura que segueixen les HD tenint en compte el nivell institucional que ocupen és una tasca complicada. Segons anàlisis portades a terme pel professor de la Universitat de Granada Salvador García, més d'un 60% de les entitats en HD s'organitzen a nivell mundial a partir dels centres<sup>19</sup> (per exemple [CLARIN](#)), que segons Svensson són els llocs on “s'utilitzen els nous mitjans i tecnologies per a la investigació i l'ensenyança de les humanitats, amb experimentació i compromís intel·lectual”.<sup>20</sup> Seguidament, al voltant del 20% de les entitats es relacionen amb les HD mitjançant les xarxes de teixit associatiu (com la Xarxa d'Humanitats Digitals creada per la UAB), i amb un percentatge menor es troben els projectes d'investigació (7%, projecte *Endrets*) i d'arxivística (com per exemple [BITECA](#), al voltant del 6,5%).

Per estudiar els projectes en HD que han sorgit a Catalunya emparentats amb l'àmbit literari en les diverses entitats institucionals és precís establir una divisió per etapes de forma cronològica, i sobretot temàtica. Per una banda, es podria aplicar una delimitació temporal perquè és possible observar que, en general, es segueixen unes dinàmiques similars pel que fa al nivell tecnològic que s'integra en la pràctica humanística en cada moment, i que afecta, entre altres coses, la complexitat en la investigació i la interacció respecte a l'usuari, factor que gradualment està aconseguint més protagonisme. No obstant això, finalment he optat per establir una divisió temàtica perquè alguns àmbits de les HD s'han desenvolupat amb un ritme diferent en comparació amb d'altres. Per exemple, el camp de la preservació i la gestió literària a Catalunya ha progressat de forma trepidant en els últims anys amb les biblioteques digitals i les seves possibilitats, mentre que el sector dels mètodes computacionals i la seva visualització gràfica amb prou feines ha avançat d'ençà la creació d'alguns projectes, com *Contawords*, en el sí del centre *CLARIN*. És per aquest motiu que he preferit no crear uns paràmetres merament temporals que integressin els diversos projectes.

---

<sup>19</sup> GARCÍA S. *Una visión de las humanidades digitales a través de sus centros* (2014), dins de “El profesional de la información”, vol. 23, núm. 5, p. 488.

<sup>20</sup> SVENSSON, P. *Humanities computing as digital humanities* (2009), dins de “Digital humanities quarterly”, vol. 3, núm. 3, p. 2.

Abans de procedir amb l'anàlisi és necessari assenyalar que és impossible ser del tot exhaustiu en la llista dels projectes seleccionats per tal d'observar el panorama general de les HD a Catalunya i establir una mena de recull dels projectes que s'han portat a terme. Per altra banda, el cens té com a principal objectiu conèixer en quin moment es troben les HD actualment a Catalunya i així, un cop orientats, poder saber com s'han desenvolupat i quina perspectiva de futur té la disciplina al territori català.

Totes les noves pràctiques de caire humanístic les he encabint dins de cinc grans categories amb l'objectiu de facilitar la seva comprensió i no barrejar innecessàriament continguts: la gestió i preservació literària (amb les biblioteques digitals), els mètodes computacionals (essencialment programes informàtics de tipus quantitatiu), la formació en HD, la difusió de continguts literaris i pedagògics i la interrelació transdisciplinària (per exemple amb les geografies literàries).

## 2.1 Gestió i preservació literària

Les HD neixen en l'àmbit americà malgrat que a partir sobretot dels primers ordinadors personals i la xarxa de comunicació global mitjançant Internet s'expandeixen a tot arreu. D'aquesta manera, als anys vuitanta trobem a Catalunya el primer agrupament d'investigadors que fan servir eines tecnològiques en la metodologia humanística. Es tracta del cas de *BITECA*, una organització literària que estudia els textos medievals catalans i valencians digitalitzant-los per posteriorment presentar-los i difondre'ls a través de la seva pàgina web. Es podria considerar, a més, una subdivisió de [PhiloBiblon](#), un altre grup de treball humanístic que s'havia creat una dècada enrere i que, en aquest cas, es troba relacionat amb els corpus -"recopilacions de textos processats informàticament"-<sup>21</sup> aglutinats al voltant d'escrits medievals en llengua castellana.<sup>22</sup>

Els primers projectes més enllà de la digitalització -que es pot considerar l'estadi primigeni de les HD, el més bàsic, que fa la funció de base i que sustenta tota la resta- als anys vuitanta i noranta es poden apreciar amb comptagotes.

---

<sup>21</sup> CASSANY, D. *En línia: Llegir i escriure a la xarxa* (2011), Editorial Graó, Barcelona, p. 134.

<sup>22</sup> Per tant, podríem considerar que la important tasca de digitalització del material humanístic a Catalunya s'inicia amb *BITECA*.

Des de la vessant bibliotecària, si ens fixem en els primers anys del segle XXI, s'han realitzat ja molts treballs de digitalització de materials culturals per a la seva conservació, però serà sobretot a mitjans de la dècada quan començarà una labor vinculada a la catalogació i categorització d'aquests elements i la seva fixació en l'espai digital. Així doncs, per exemple, a partir del 2005 la [BC](#) (Biblioteca de Catalunya) engega un projecte online anomenat [Arca](#) que classifica diverses revistes històriques de producció catalana, com *¡Cu-Cut!* o *La Renaixensa*.

El 2009 va néixer la biblioteca virtual d'investigació [Duoda](#), impulsada per la Universitat de Barcelona a partir d'un Tesaurus -“un glossari jerarquitzat”-<sup>23</sup> sobre paraules clau d'història de les dones iniciat a finals dels anys noranta. Actualment, a part de l'àmbit històric, inclou diversos textos d'autores clàssiques, escrits polítics de tipus feminista, etc.

Per altra banda, el 2012 s'inicia el projecte *CODITECAM* (Corpus Digital de Textos Catalans Medievals) amb l'acció coordinada per part de dues universitats catalanes, la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de Girona. El seu propòsit essencial és sistematitzar i gestionar mitjançant eines pròpies de les Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) els resultats d'investigacions propiciades per diversos grups de recerca sobre personalitats com Lull o Eiximenis. No obstant la creació d'aquest projecte, una gran part del treball bibliotecari que s'està portant a terme en l'actualitat va més enllà de la preservació i difusió tradicional del saber. En aquest sentit, les biblioteques cada cop presenten més característiques compartides amb els museus, com a ens culturals.

Així mateix, també es va atribuir progressivament una major atenció a la interacció amb l'usuari, com denota la creació del projecte [Transcriu-me!](#), iniciat el 2013 per la Biblioteca de Catalunya. En aquest projecte, com veurem en el següent capítol, el lector pot prendre una tasca activa amb la possibilitat d'ajudar a la biblioteca a reproduir els textos de diverses obres, de transcriure'ls, amb l'objectiu de poder ser manipulats en format digital. A més, això permetria que poguessin ser estudiats mitjançant programes informàtics com el que presento a continuació.

---

<sup>23</sup> Definició extreta de Viquipèdia: <https://ca.wikipedia.org/wiki/Tesaurus> [Consultat el 03/06/18].

## 2.2 Mètodes computacionals

El 2006 es situa dins del recinte de la Universitat Pompeu Fabra un centre del projecte *CLARIN*; infraestructura europea d'investigació d'àmbit social. S'especialitzarà en els mètodes computacionals, i donarà vida a l'eina *Contawords* amb la finalitat d'obtenir resultats objectius en l'estudi dels textos a través de l'aplicació de diverses variables estadístiques mitjançant l'extracció de dades de tipus quantitatiu. El projecte, a dia d'avui, encara es troba operatiu a la xarxa i el fan servir humanistes, així com altres especialistes pertanyents a disciplines relacionades amb la llengua i les ciències socials, com els propis lingüistes o periodistes. Tot i així, com veurem en el capítol dedicat a la descripció del programa, són pocs els que coneixen la seva existència i els beneficis que pot aportar la seva utilització en el treball humanístic.

## 2.3 Formació en HD

Un dels elements més importants que presenten les HD a Catalunya en l'àmbit literari avui en dia és que durant els últims cinc anys hi ha hagut un impuls força notori en els projectes de formació, sobretot com a especialització, en els estudis de postgrau. Això demostra la consolidació oficial de la disciplina a terres catalanes. A inicis de la dècada del 2010 es va iniciar el màster de la UB de [Literatura en l'Era Digital](#), dirigit per la Laura Borràs, i que en l'actualitat encara persisteix en l'oferta acadèmica, encara que s'ha reconvertit en un Postgrau i ha passat a anomenar-se [Literatura Comparada i Literatura Digital](#). Per la seva banda, el 2014 va néixer el [Màster en Humanitats Digitals](#) que s'ofereix a la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB)<sup>24</sup> i dos anys després, la mateixa institució va posar sobre la taula la Xarxa d'Humanitats Digitals, amb la intenció de crear una estructura acadèmica conjunta per potenciar els enllaços preestablerts. Així mateix, també el 2016 es va crear el [Bachelor's Degree of Digital Humanities](#) a l'Escola Superior de Disseny (ESDI); el primer departament a Espanya especialitzat en HD, i que presenta un programa molt diferent als altres ja que aquest uneix els coneixements tradicionals humanístics amb d'altres importants en el desenvolupament tecnològic actual, com el *Big Data* o les xarxes socials, amb aspectes vinculats al *marketing* i la cultura digital.

---

<sup>24</sup> El màster ha estat disponible durant un parell de cursos acadèmics. Actualment no s'imparteix per falta d'alumnes i es troba sota revisió per ser llançat de nou el pròxim curs 2019-2020.



Cada cop també és més habitual la creació de cursos i/o seminaris que tracten temes que tenen a veure amb les HD, fins i tot de forma monotemàtica. A inicis del 2018, per exemple, es va impartir un curs sobre Humanitats Digitals enfocat en els mètodes de computació aplicats a les diferents disciplines humanístiques, en el Palau Macaya, i organitzat per l'Escola Europea d'Humanitats, un espai de divulgació i de debat cultural de recent creació.

## 2.4 Difusió de continguts literaris i pedagògics

Un any abans d'iniciar el nou mil·lenni es crea una revista digital sobre humanitats, de nom *Digithum*, impulsada per la *UOC*<sup>25</sup>, que aviat obtindrà el suport administratiu i es convertirà en una publicació de referència en aquest sector.

El 1999 també és l'any de creació d'un lloc web anomenat *Hermeneia* en el qual Laura Borràs, professora de literatura de la Universitat de Barcelona, presidenta de la institució de les Lletres Catalanes des del 2013 al 2018, i una de les persones que coneix de més a prop el món de les HD, començarà a establir-hi diversos recursos per a la didàctica de les humanitats, sobretot pel que fa al seu àmbit, el literari. El portal, que ha rebut nombrosos premis, és un dels principals recursos en territori català que assenyalen que el contingut humanístic es pot ensenyar d'una altra manera, diferent de la tradicional, adoptant sempre la tecnologia que existeix a l'abast per millorar l'aprenentatge de l'alumnat. Una gran part dels recursos disponibles són materials hipertextuals didàctics de temàtica diversa, molts cops relacionats amb la denominada literatura electrònica, com *Tirant lo Blanc*, o el portal del *projecte Dante*.

La *Viquipèdia* és una enciclopèdia virtual que permet donar un cop de mà a l'usuari quan necessita la informació que es troba dipositada a la seva pàgina web. La Viquipèdia en català “va néixer el 16 de març de 2001, pocs minuts més tard de la versió alemanya. Durant dos mesos fou l'única a tenir articles en llengua no anglesa. [...] Pel nombre total d'articles, actualment és la dinovena”.<sup>26</sup> Els continguts de l'enciclopèdia es troben conformats pels mateixos usuaris, de

---

<sup>25</sup> La Universitat Oberta de Catalunya va obrir portes el 1994 i des d'aquesta data s'ha convertit en un referent en l'ensenyament en línia, de forma no presencial.

<sup>26</sup> Viquipèdia en català: [https://ca.wikipedia.org/wiki/Viquip%C3%A8dia\\_en\\_catal%C3%A0](https://ca.wikipedia.org/wiki/Viquip%C3%A8dia_en_catal%C3%A0) [Consultat el 03/06/18].

forma col·laboracionista. Ha rebut moltes crítiques pel fet que tothom pot editar-la i afegir informació, a vegades poc contrastada, però en realitat, i sobretot en els últims temps, existeixen diversos equips que vetllen perquè els materials que s'hi troben continguin fonts fiables i veraces. D'aquesta manera, la seva reputació positiva com a eina de treball -per obtenir, en aquest cas, informació literària- ha augmentant exponencialment durant el seu desenvolupament, com indica una enquesta feta el 2017<sup>27</sup>, en la qual diversos estudiants d'humanitats la valoren amb un nivell de fiabilitat de mitjana de gairebé un 7 sobre 10.

La [Biblioteca de Catalunya](#) a partir del 2015 també ha portat a terme una important tasca en relació a la producció d'*ebooks*, llibres electrònics que combinen text, imatges, so i vídeo per donar a conèixer un tema i fer viure a l'usuari una experiència més rigorosa i enriquidora que la que dona llegir un escrit sense més context. La convergència d'aquests elements multimodals fa possible tenir en aquest suport tota mena de recursos sobre allò que es parla. Actualment n'han publicat cinc: [Les Cròniques Catalanes](#), [Ramon Llull](#), [Música i litúrgia medieval](#), [Dels trobadors a Ausiàs March](#) i [Felip Pedrell](#). De tots ells, com apunta Núria Altarriba<sup>28</sup>, directora de la unitat bibliogràfica de la biblioteca, actualment el que té més descàrregues és el de Ramón Llull, amb més de 1000.<sup>29</sup>

Un altre fenomen força recent és el salt a la fama que han protagonitzat amants dels llibres que es dediquen a penjar a la xarxa continguts audiovisuals relacionats amb la literatura (especialment ressenyes i recomanacions): els anomenats *Booktubers*. En l'àmbit hispànic un dels més coneguts és Sebas G. Mouret, que actualment té més de 100.000 seguidors al seu compte de [Youtube](#) i més de 60.000 a [Instagram](#). En l'àmbit català no n'hi ha gaires. Hi destaquen l'escriptora [Gemma Alienat](#), que té el seu propi canal a *Youtube* on recomana llibres i dona

---

<sup>27</sup> Es pot veure l'enquesta a la part de l'annex corresponent (pregunta núm. 9).

<sup>28</sup> En una entrevista em va explicar les intencions que hi havia darrera de la creació dels *ebooks*. Alhora, em va informar que l'empresa [OhDigital](#) era l'encarregada de posar-los en pràctica. *OhDigital* presenta diversos projectes referents a llibres electrònics i treballa per altres institucions catalanes, com la Diputació de Barcelona o la pròpia Generalitat. Tanmateix, pel que fa a l'àmbit literari només existeixen els llibres electrònics que ha elaborat per la Biblioteca de Catalunya.

<sup>29</sup> Seria interessant crear un espai dins la web de la biblioteca per agrupar tots els llibres electrònics ja que es troben força dispersos a la xarxa i és difícil localitzar-los per realitzar la descàrrega.

consells per a l'escriptura, i la [Marta Botet](#), una adolescent catalana que penja recomanacions literàries a la xarxa des de que tenia onze anys amb la intenció d'incitar el plaer per la lectura a joves com ella.<sup>30</sup>

A part dels diversos cursos de carrera i estudis de postgrau online que s'han constituït a Catalunya, comentats a l'anterior apartat, una de les altres iniciatives més recents en l'àmbit educatiu és la dels *MOOCS*; cursos massius virtuals i normalment gratuïts que són creats en els contextos universitaris. El fenomen d'aquesta nova manera d'aprendre té novament com a punt d'origen els Estats Units. En aquest sentit, a Catalunya des del 2015 existeix l'[UCATx](#), una plataforma que recopila tots els *MOOCS* que ofereixen les universitats catalanes.<sup>31</sup>

## 2.5 Interrelació transdisciplinària

El 2006 es veuen clarament les possibilitats d'interrelació que proporcionen les pràctiques de les HD amb la creació del projecte *Endrets*, una geografia literària dels “Països Catalans” que busca crear una gran enciclopèdia a la xarxa, oberta i col·laborativa, que llegui a la posteritat les relacions que s'han establert històricament entre paisatge, construcció humana i literatura a Catalunya.

Pel que fa a la interrelació entre diferents àmbits a partir de l'aparell tecnològic, aquesta és cada vegada més freqüent a mesura que passa el temps. La fusió entre les diverses branques del coneixement es veu de forma notòria, novament, amb la unió entre els aspectes geogràfics i els literaris. La principal diferència respecte als projectes de geografies literàries de la dècada anterior és que, en aquest cas, no només és possible experimentar-les de forma online amb un ordinador, sinó que es proporcionen recursos adaptats als telèfons mòbils, de manera que, juntament amb la geolocalització a través del *GPS*, es produeix l'elevada interacció envers l'usuari, que alhora fomenta la seva immersió en el text. D'aquesta manera, el 2014 sorgeix

---

<sup>30</sup> TV3, Documental *Generació digital: Què són els booktubers?* Disponible a: [https://www.youtube.com/watch?v=yHcZU6\\_2DHw](https://www.youtube.com/watch?v=yHcZU6_2DHw) [Consultat el 03/06/18].

<sup>31</sup> Per exemple, la UPF va oferir la possibilitat d'unir-se al curs titulat “[Medicina, literatura i cinema](#)”, en el qual s'interrelacionaven de forma molt interessant les tres disciplines, d'àmbits diferents.

l'aplicació mòbil [Mapa Literari](#) (*Espais Escrits*), que permet resseguir el traç vital o literari de diversos escriptors catalans a partir de l'*smartphone*.

Per altra banda, existeixen projectes que interrelacionen el sector literari amb l'artístic a partir de les diverses plataformes multimodals que avui en dia posseeix Internet, com *Youtube*. Així doncs, per exemple, és interessant fixar-se en els projectes portats a terme per [LletrA](#), com el que té per nom [Poesia Dibuijada](#). El projecte fou iniciat el 2016 i en aquest es produeix una fusió entre els àmbits literaris, artístics i audiovisuals a partir de la creació d'un seguit de vídeos en els quals les il·lustracions de Marta Bellvehí acompanyen la poesia recitada de Sílvia Bel per crear una nova experiència complementària entre les diverses disciplines, i innovadora respecte al lector, o receptor.

Per últim cal considerar també, com veurem més succintament després en un capítol, els projectes culturals relacionats amb la producció audiovisual, com són els videojocs o les pel·lícules, com a construccions narratives creades a partir de les noves tecnologies en les quals s'hi troba també una base amb un alt component humanístic.

## 2.6 Conclusions de l'apartat

En definitiva, sembla que les HD han agafat embranzida a Catalunya en els últims temps i comencen a normalitzar-se com a pràctiques necessàries pel desenvolupament de la docència i la transmissió del coneixement humanístic. Tanmateix, potser seria necessari la creació d'una institució que fes de punt de connexió entre els diversos projectes que s'estan portant a terme en el territori català. La Xarxa d'Humanitats Digitals engegada per la UAB el 2016 encara no és suficient pel fet que, com és natural en aquest tipus de programes, gairebé només té en compte els projectes que es porten a terme a la seva universitat, deixant de banda la resta d'institucions catalanes, mentre que el *LINHD* (Laboratorio de Innovación en Humanidades Digitales) és un espai global en el qual s'encabeixen la totalitat de treballs realitzats en l'àmbit hispànic. I això implica no donar una excessiva rellevància als projectes més locals. Així doncs, seria necessària una infraestructura catalana per canalitzar i potenciar els nous projectes i seguir-los de prop per tal d'extreure'n el màxim profit i a la vegada dotar-los de solidesa, cohesió i legitimitat. A més,

l'estructura edificada també podria interessar-se per projectes d'iniciativa particular, perquè a vegades és difícil donar-se a conèixer per si sols.

Bona part de l'èxit del desenvolupament de les HD també passa per la creació de més programes relacionats amb la formació. Si ho comparem amb altres països europeus pioners en matèria computacional, com França, que actualment posseeix més de deu màsters amb la catalogació *Humanités numériques*<sup>32</sup>, ens podem adonar que, si bé és cert que s'han començat a engegar nous programes, el nivell de potenciació que s'està portant a terme al territori català en relació a altres zones europees -i que s'evidencia justament amb les possibilitats de formació en HD- encara resulta bastant ínfim. Per tant, podríem dir que a Catalunya li queda un llarg camí per recórrer per tal d'equiparar-se a l'impuls tecnològic en relació al món humanístic que s'està desenvolupant a altres territoris d'Europa.

---

<sup>32</sup> L'ofereixen universitats franceses com l'Université PSL de París, l'Université Bordeaux Montaigne, l'Université Bretagne Sud, l'Université Paul Valéry o l'Université Lumière de Lió.

### 3. Descripció dels projectes literaris en HD a Catalunya

D'acord amb les diverses distincions temàtiques atribuïdes a l'anterior capítol, he seleccionat una sèrie de projectes de caire literari que parteixen d'una important arrel axiomàtica tecnològica i que considero que sobresurten dels altres projectes que es troben encabits en el mateix àmbit, ja sigui per l'elevada quantitat de dades que disposen, per l'experimental nivell d'interacció que dipositen envers a l'usuari o, en el cas de *Contawords*, per ser l'únic projecte de tipus computacional que fins el moment present tinc constància que existeix avui en dia en territori català.

#### 3.1 Projecte *BITECA* i *Transcriu-me!*

El concepte de biblioteca digital, que com a tal va néixer als anys noranta, ha anat variant al llarg del temps a causa del caire volàtil dels projectes amb els quals ha treballat. Segons el professor Jesús Tramullas en aquests moments es pot entendre com “un sistema de tratamiento técnico, acceso y transferencia de información digital, estructurado alrededor del ciclo de vida de una colección de documentos digitales, sobre los cuales se ofrecen servicios interactivos de valor añadido para el usuario final”.<sup>33</sup>

Les biblioteques digitals mantenen la mateixa funció que les tradicionals. Fan perviure la cultura i la transmeten. Tot i així, aquestes primeres, amb processos com la digitalització dels llibres, aporten majors possibilitats envers la conservació i catalogació dels exemplars i faciliten el trasllat dels textos pel que fa a l'usuari, que els pot rebre i treballar a qualsevol lloc sempre i quan tingui connexió a Internet, o bé si se'ls ha descarregat prèviament. Per la seva banda, les capacitats d'emmagatzematge, limitades en una biblioteca tradicional pels prestatges i el medi físic, són incalculables en els mitjans online. D'aquesta manera, la visió utòpica d'un arxiu que conté tots els exemplars existents i que, per exemple, es desprèn del conte de *La Biblioteca de Babel* de Borges es fa menys utòpica amb la creació de les col·leccions virtuals.

---

<sup>33</sup> T RAMULLAS, J. *Propuestas de concepto y definición de la biblioteca digital* (2002). III Jornadas de Bibliotecas digitales, El Escorial, Madrid, p. 11.

L'acadèmic José Manuel Lucía Megías va parlar al I Congrés Internacional d'Humanitats Digitals<sup>34</sup> de la distinció entre les biblioteques virtuals, “aquellas que reproducen los objetos culturales de forma virtual y que permiten la difusión de los textos en el ámbito analógico”, i les textuais, que “difunden los textos al margen de los testimonios y de acuerdo a las distintas metodologías de la crítica textual”.<sup>35</sup> Les primeres estan vinculades als arxius i són les més abundants. Les segones són actualment objecte d'investigacions universitàries i projectes personals, a vegades de difícil creació i que poden constituir el futur en aquest camp, amb l'edició a través de la “morfología de la información con elementos visuales i sonoros”, que van més enllà de la pàgina, pertanyent al món analògic, i que complementen els textos mitjançant, entre altres, marcadors textuais. D'aquesta manera, “frente a la visualización estática, fija, estructurada, que está definida desde un principio, ahora se presenta la opción de que sea el lector quién elija en cada momento qué elementos quiere tener delante de la pantalla de todos los que le ofrecen la edición”.<sup>36</sup>

Les tasques de digitalització, que marquen l'inici dels treballs en Humanitats Digitals, apareixen a Catalunya vora els anys 80 amb *BITECA*<sup>37</sup> (Bibliografía de Textos Antics Catalans, Valencians i Balears). El projecte va emergir associat amb la *Bibliography of Old Spanish Texts (BOOST)*. A finals de la dècada, la bibliografia online de bases de dades va començar a ser dirigida per tres professors de la Universitat de Barcelona: Gemma Avenoza, Lourdes Soriano i Vicenç Beltran, que han contribuït a que a l'actualitat sigui, molt possiblement, la millor xarxa d'informació sistematitzada pel que fa a la literatura catalana medieval, per la quantitat de dades recopilades. De fet, els primers projectes en HD en territoris hispànics tenen a veure també amb l'estudi de la literatura medieval. El motiu rau en la necessitat de començar a preservar, mitjançant la

---

<sup>34</sup> Congrés online organitzat per la Universitat de Valladolid que vaig assistir el passat mes d'abril.

<sup>35</sup> MEGÍAS J. *La edición crítica digital: realidades i perspectivas* (2018), I Congreso Internacional de Humanidades Digitales, Valladolid.

<sup>36</sup> Íbid.

<sup>37</sup> *BITECA* es troba dins del projecte *PhiloBiblon*, en el qual hi tenen cabuda textos escrits durant l'Edat Mitjana en llengua castellana, gallega i també portuguesa: *BETA* (Bibliografía Espanyola de Textos Antics), *BIPA* (Bibliografía de Poesia Àuria) i *BITAGAP* (Bibliografía de Textos Antics Gallecs i Portuguesos) són els altres corpus bibliogràfics que es troben inserits en el projecte d'àmbit hispànic.

digitalització, les primeres obres cabdals conservades en llengua catalana, i també castellana, en tant que les peces més antigues posseeixen un valor afegit.

Les bases de dades de *BITECA* permeten establir diferents tipus de cerques per tal d'obtenir informació de gran part dels còdexs medievals existents a Catalunya a través dels filtres per autor, ciutat, biblioteca on es troba o matèria. Una vegada feta la recerca apareix una nova pàgina en la qual es fan visibles els resultats dels diversos textos trobats, posant l'èmfasi en el lloc físic on es troben. A la vegada, dins de cada manuscrit podem observar una llarga llista que ens proporciona informació de l'exemplar: una data aproximada del seu any de còpia, les pàgines que té, el format, el tipus de lletra, les condicions de preservació, l'enquadernació i els materials utilitzats en la seva confecció, etc.



Català English Español Galego Português

PhiloBiblon

INICIO

**BUSCAR**

Obra  
Biblioteca  
Institución  
Persona  
Referencia  
MsEd

SOBRE PhiloBiblon  
AYUDA  
RECURSOS  
COLABORAR

BETA  
BIPA  
BITAGAP  
BITECA

**Buscar Biblioteca**

BETA  BITAGAP  BITECA  TODOS

[Búsqueda sencilla:](#)

[Ciudad:](#)

[Biblioteca:](#)

[Signatura:](#)

[Materia:](#)

Todas las palabras  Cualquier palabra

Buscar Limpiar

Los [términos subrayados](#) permiten acceso a ayuda puntual sobre los mismos.

**Imatge 1.** Cercador de *BITECA*.

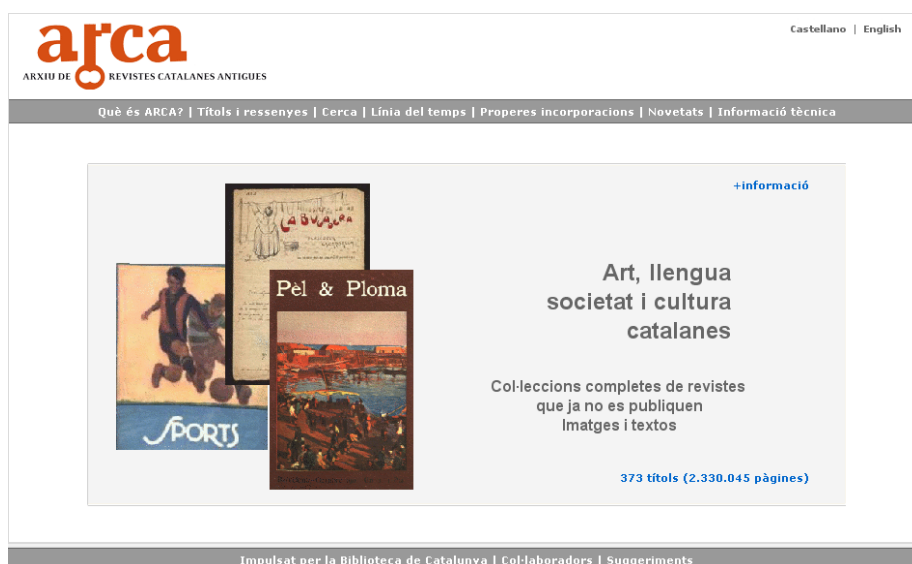
A part de les diferents i noves gestions que s'han posat en marxa a les biblioteques de les universitats catalanes pel que fa a l'usuari, destaca per damunt de totes elles la labor de la [BC](#) (Biblioteca de Catalunya), ja no només per la seva rellevància en el sentit de què disposa del corpus textual digitalitzat més important de tot el territori català<sup>38</sup>, sinó pels diversos projectes innovadors que té entre mans, com el treball en *ebooks* o el portal [Transcriu-me](#).

<sup>38</sup> Com va apuntar Núria Altarriba, directora de la unitat bibliogràfica de la biblioteca, en una entrevista que vam tenir, tot això havent digitalitzat només un 20% de la totalitat dels llibres existents fins a finals del segle XIX.



La BC conté un fons digitalitzat molt important que inclou un gran ventall de material de l'àmbit cultural. Dins d'aquest s'hi apleguen revistes i diaris, manuscrits i fons personals (dels quals en destaquen els de Joan Maragall o Àngel Guimerà), llibres impresos (amb una gran col·lecció que va des dels incunables fins al segle XX), materials gràfics (cartells, mapes, fotografies) i també variats elements musicals.<sup>39</sup>

Així mateix, la BC impulsa el portal ARCA des del 2005, un arxiu que recull un gran catàleg de revistes i diaris. A més, coordina amb el CSUC (Consorci de Serveis Universitaris de Catalunya) el portal MDC ([Memòria Digital de Catalunya](#)) que conté una enorme quantitat de digitalitzacions de llibres i d'altres materials.



**Imatge 2.** Pàgina inicial del portal d'ARCA.

En aquests portals, els textos impresos es transcriuen de forma automàtica amb la tecnologia *OCR (Optical Character Recognition)*. No obstant això, aquesta eina no es pot aplicar als textos manuscrits ni als dissenys gràfics complexos. Davant d'aquesta problemàtica, la BC va inventar-se un projecte que incentivava la participació de l'usuari, i, a més, permetia aconseguir l'objectiu de transcriure diversos textos de forma relativament ràpida i sense cost per a la institució. D'aquesta manera, des de l'any 2013, moment en el qual va néixer el projecte, de nom

<sup>39</sup> Per veure'ls tots es pot accedir al següent enllaç: <http://www.bnc.cat/Fons-i-col·leccions/Fons-digitalitzats> [Consultat el 03/06/18].

interpel·latiu *Transcriu-me*, s'han presentat vuit reculls textuais que en l'actualitat ja es troben tots reproduïts: cartes (i obra literària) de Joan Maragall, cartelleres cinematogràfiques (i del cinema Alarcón), juntes literàries del Reial Col·legi de Cirurgia de Barcelona, obra literària d'Àngel Guimerà, correspondència d'Àngel Guimerà i testimonis bibliotecaris.<sup>40</sup> Per tant, podríem dir que la iniciativa ha estat un èxit per la resposta col·laborativa que s'ha experimentat per part de l'usuari.

### 3.2 Projecte *Contawords*

Davant de les ciències pures, els estudis literaris sempre han arrastrat un cert complex d'inferioritat i han estat acusats de moure's en el terreny opinatiu i en la conjectura més o menys subjectiva. Els programes informàtics ajuden a oferir resultats objectius que evidencien i corregeixen errors humans. També presenten un treball automatitzat que alleugereix força la feina a l'estudiós, que pot invertir el temps guanyat realitzant altres tasques. D'aquesta manera, amb un bon ús, els programes informàtics poden convertir-se en un aliat molt positiu per a l'acadèmic a l'hora d'investigar els textos i la manera d'escriure dels seus autors.

El lligam que mantenen els sistemes informàtics i l'estudi de les obres es produeix a partir dels anomenats mètodes computacionals, que, a partir de diferents variables estadístiques permeten obtenir dades quantitatives per a l'anàlisi dels textos. Un cop el programa ha fet el recompte numèric corresponent, l'humanista, amb tota la informació textual sintetitzada i recopilada, pot procedir a pensar significats lògics per tal de treure noves indagacions que se li havien passat per alt a simple vista en l'estudi en relació a les paraules més utilitzades, els tipus de combinacions que l'escriptor emprà pel que fa als noms i adjectius, les estructures lingüístiques que tenen major presència en el text, etc.<sup>41</sup>

Els mètodes computacionals aplicats a la literatura permeten una manera empírica d'aconseguir els resultats pel posterior anàlisi acadèmic. "Les dades quantitatives són útils perquè no depenen

---

<sup>40</sup> De fet, els dos últims es van acabar de transcriure el passat mes de març.

<sup>41</sup> Les dades obtingudes, com apunta Hoover a *Quantitative Analysis and Literary Studies*, sovint han estat també utilitzades en anàlisis sobre atribució i autoria (a través de l'estilometria) i s'han aplicat, per exemple, en alguns dels textos de Shakespeare, per descobrir si realment els escrigué ell.

de les interpretacions dels investigadors individuals”.<sup>42</sup> D’aquesta manera, l’element subjectiu, inherent al plantejament de qualsevol treball, es deixa per a l’argumentació de l’humanista en el moment de desxifrar la informació obtinguda, mentre que les dades inicials per fer l’estudi són les que són a partir de l’aplicació informàtica.

En aquesta direcció, en el 2006 s’inicia el projecte *Contawords* en un centre [CLARIN](#) (*European Research Infrastructure for Language Resources and Technology*) que es troba dins mateix del recinte de la UPF. El centre aviat es va especialitzar en els mètodes computacionals aplicats a l’estudi del llenguatge, especialment en els camps de la lingüística i les humanitats (on destaca l’àmbit literari). *Contawords* consisteix en un programa que es pot accedir a través de la xarxa, sense la necessitat de fer cap descàrrega, i que produeix un informe estadístic de diverses variables del text que necessitem estudiar. El programa és capaç de detectar la freqüència d’utilització dels mots, les seves combinacions, la categoria gramatical que posseeixen les paraules, així com també reconèixer el nom d’una persona o entitat (l’anomenat *Named Entity Recognition*).

D’aquesta forma, si, per exemple, ens trobéssim immersos en un estudi sobre l’obra *Jardí vora el mar* de Mercè Rodoreda, davant l’enorme quantitat d’espècies vegetals que s’hi troben, molts cops emprades de forma reiterada, el programa podria realitzar un recompte d’aquestes que permetria que l’estudiós no hagi d’anar buscant les referències pàgina per pàgina, amb el risc afegit de deixar-se’n algunes.<sup>43</sup>

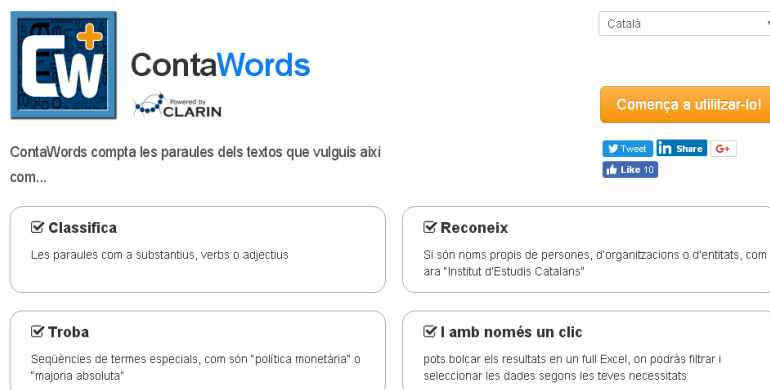
Per altra banda, és molt important remarcar que *Contawords* és l’única eina computacional que s’ha desenvolupat en territori català per a l’estudi literari. El motiu, segons apunta el mateix centre de recerca *CLARIN*, es troba en el pobre finançament que reben i en l’escàs interès que els humanistes han mostrat fins ara pel que fa al desenvolupament de projectes d’aquest tipus.

---

<sup>42</sup> MORETTI F. *La Literatura vista desde lejos* (2007), Marbot Ediciones, Barcelona, p. 50.

<sup>43</sup> El centre *CLARIN*, a més de l’eina *Contawords*, ha portat a terme alguns projectes que no es corresponen directament amb l’àmbit literari. Un exemple d’aquests el podria constituir l’anàlisi específic dels subjectes en els titulars de les notícies per saber si cada cop es parla menys de persones i més d’organismes i entitats, és a dir, per comprovar si s’està produint una deshumanització en el tractament de la informació dels mitjans. Les eines computacionals van donar la raó a la tesi.

D'aquesta manera, ens trobem amb metodologies que poden ser molt útils per a l'estudi literari però que encara no són del tot reconegudes ni per a la pròpia col·lectivitat acadèmica. De fet, en una enquesta realitzada el passat 2017<sup>44</sup>, només un estudiant d'humanitats dels enquestats coneixia l'existència de projectes computacionals aplicats a l'àmbit literari a Catalunya.



**Imatge 3.** Les funcions de *Contawords*.

L'anàlisi quantitatiu d'un exemplar es troba resolt amb *Contawords*, sempre i quan el llibre es trobi en versió digital perquè els caràcters siguin reconeguts correctament. De cara al futur seria molt interessant treballar en relació a grans quantitats de textos i en la seva visualització mitjançant l'aplicació de grafismes que simplifiquin i il·lustrin la informació obtinguda.

En aquest sentit, alguns centres computacionals europeus han començat a concentrar forces per treballar en la macroanàlisi i la denominada *Big Data*; és a dir, en l'anàlisi estadística de grans quantitats textuais, també anomenada mineria de dades. A partir d'aquestes tècniques és possible realitzar un estudi comparatiu des de diversos llibres fins a una gran quantitat de col·leccions.

D'aquesta manera, entra en joc una nova pràctica -oposada a la tradicional del *close reading*- anomenada *distant reading*<sup>45</sup> en la qual en comptes d'analitzar un únic llibre, s'agafen milers de corpus textuais i s'introdueixen dins la computadora per trobar certs patrons i regularitats. "La

<sup>44</sup> L'enquesta es pot consultar a l'annex del treball (pregunta núm. 5).

<sup>45</sup> Es pot trobar més informació sobre la tècnica al llibre de Franco Moretti que rep el mateix nom que denomina a la metodologia, *Distant Reading*, publicat el 2013.

posibilidad de manipular un gran volumen de información permite al investigador ampliar su objeto de estudio [i fer-se noves preguntes], que ya no se reduce a una o dos obras canónicas, y en consecuencia puede reflejar con mayor facilidad las variaciones y los cambios graduales a través del tiempo”.<sup>46</sup> Aquest tipus de projectes avui en dia encara no han estat desenvolupats des del territori català, i molt possiblement constitueixen el futur del treball al voltant dels mètodes computacionals.

No obstant això, també cal recordar que, tal i com va apuntar Antonio Rojas, “the distant reading and close reading are not mutually exclusive because researchers usually combine both strategies: they first gain an overview and then filter and examine the details for a deep comprehension”.<sup>47</sup> Per tant, podríem dir que els dos tipus d’aproximacions es complementen per a un estudi literari més complet i satisfactori.

Davant la gran quantitat de dades i d’informació analitzada, cada cop també es presenta amb més importància la seva plasmació gràfica per reflexionar entorn als resultats extrets. “Visual Analytics has been applied successfully to many application domains in the past such as text analysis, geographical data analysis, security applications, (computational) biology or multimedia data. However, visual analytics is not often used in the context of literature analysis”.<sup>48</sup>

A Catalunya no s’ha fet públic cap treball d’aquesta envergadura fins al moment. I podrien ser clau per entendre millor quines relacions existeixen entre les diferents dades, i a partir dels gràfics estructurar i esbrinar què és el que realment expressen les xifres aconseguides.

---

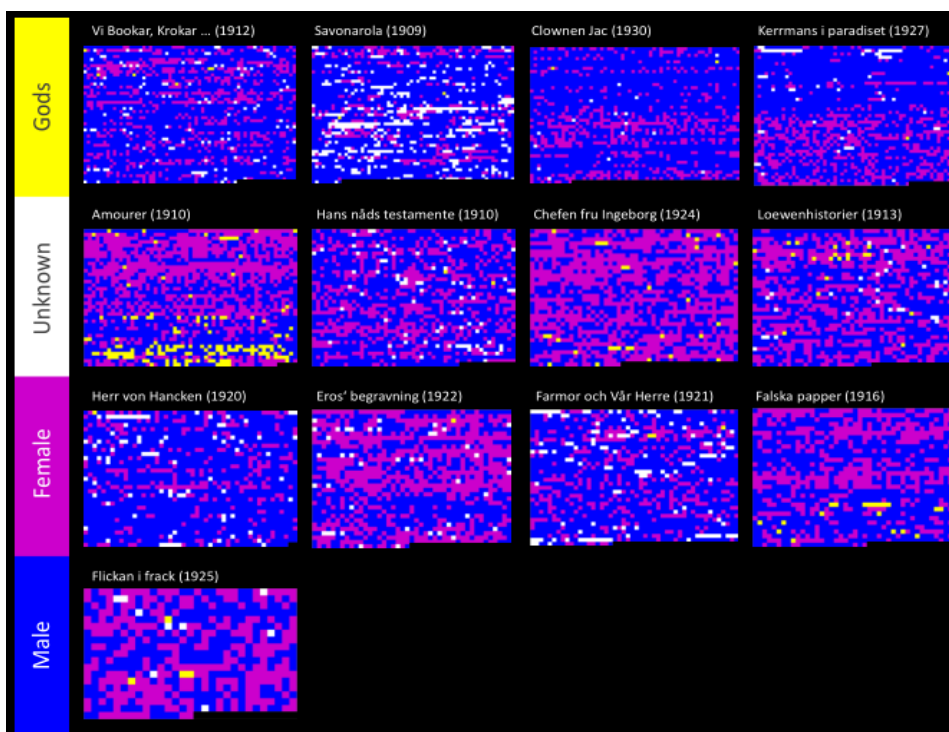
<sup>46</sup> ROJAS A. *Las Humanidades Digitales: principios, valores y prácticas* (2013), Janus 2, Estudios sobre el Siglo de Oro.

<sup>47</sup> ROJAS A. *Big Data in the Digital Humanities: New conversations in the global academic context* (2017), dins de “AC/E Digital culture annual report”, p. 65.

<sup>48</sup> OELKE D. *Advanced Visual Analytics Methods for Literature Analysis* (2012), dins de “Proceedings of the 6th EACL Workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities”, Avignon, p. 36.

Aquest tipus de treballs visuals en relació a l'àmbit literari s'han posat en pràctica, per exemple, a la Universitat de Gothenburg (Suècia), on s'han elaborat diversos diagrames de fletxes per estudiar la relació entre els personatges en obres molt complexes. També n'hi ha d'altres en les què es presenten diverses taules constituïdes a base de píxels on, mitjançant el reconeixement de noms propis del programa computacional, es representen diversos factors que metòdicament es van repetint en les obres analitzades (veure imatge 4).

En resum, a Catalunya només s'ha treballat en el desenvolupament de mètodes computacionals aplicats a la literatura en el centre *CLARIN* amb l'eina *Contawords*. Els projectes posats en marxa, a més, han sigut bastant bàsics en relació a les possibilitats que permeten les noves tecnologies i les tècniques de visualització de dades, com demostren les iniciatives portades a terme, en aquest cas, per la Universitat de Gothenburg.



**Imatge 4.** Taula de visualització de dades literàries elaborada per investigadors de la Universitat de Gothenburg on es mostra la presència de personatges femenins, masculins i de caire diví en el transcurs de les diverses obres analitzades.<sup>49</sup>

<sup>49</sup> Íbid, p. 42.

### 3.3 Projecte *Hermeneia*

Les HD afecten decididament el món educatiu, sobretot pel que fa a la manera d'estudiar, preservar la literatura i accedir a recursos que són importants per a la seva anàlisi. L'àmbit de la docència avui en dia, tal i com va assenyalar Laura Borràs en una entrevista compartida a la pàgina web de *La Vanguardia* el 31 de març de 2013,<sup>50</sup> té dues maneres d'introduir les noves pràctiques metodològiques a l'educació: l'ensenyança de forma presencial o semipresencial, amb eines virtuals que fan possible la immersió de l'estudiant, i l'ensenyança *e-learning*, que es produeix totalment online. El projecte *Hermeneia* conté iniciatives que poden formar part d'ambdós tipus de docència esmentats

*Hermeneia* és un grup d'investigació humanístic, especialment relacionat amb la literatura, que va néixer l'any 1999. La seva finalitat es troba en la necessitat de “fer un seguiment de les noves percepcions crítiques suscitades per les reaccions i interaccions dels Estudis literaris i les tecnologies digitals”.<sup>51</sup> La dotació de continguts digitals als estudiants permet un major aprofitament de l'ensenyança a través dels mitjans multimodals que fan possible les noves tecnologies. El 2009 el projecte va ser reconegut com a grup de recerca consolidat per la mateixa Generalitat de Catalunya. Per la seva banda, des de la seva creació, *Hermeneia* ha treballat en la concepció d'un nou tipus de literatura, aprofitant les xarxes comunicatives que permet Internet, la digital, on l'hipertextualitat i multimedialitat en són factors clau. Actualment el projecte es compon per una vintena d'investigadors, molts d'ells procedents de diverses universitats de fora de l'àmbit català, i també es troba vinculat a un estudi de postgrau impartit actualment per la UB sobre Literatura en l'Era Digital (del qual també n'és la directora Laura Borràs).

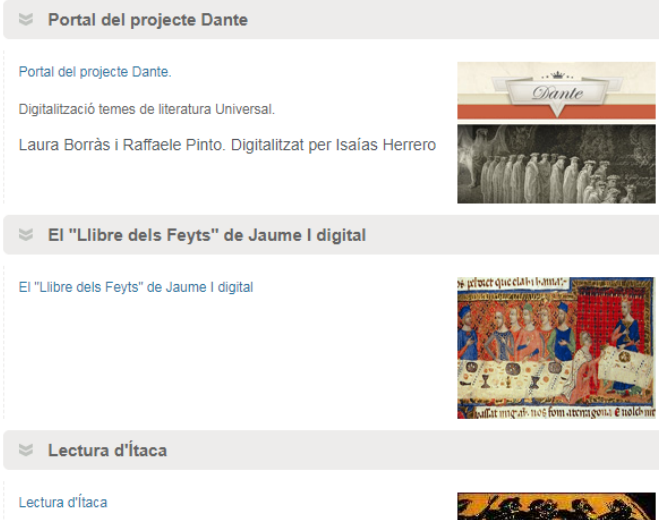
---

<sup>50</sup> LLADÓ A. Entrevista amb Laura Borràs: “Las humanidades serán digitales, o no serán” (31 de març de 2013). *La Vanguardia*. Disponible a: <http://www.lavanguardia.com/libros/20110331/54134758802/auraborras-las-humanidades-seran-digitales-o-no-seran.html> [Consultat el 05/05/18].

<sup>51</sup> [http://www.hermeneia.net/index.php?option=com\\_content&view=article&id=97&Itemid=304](http://www.hermeneia.net/index.php?option=com_content&view=article&id=97&Itemid=304) [Consultat el 02/06/18].

## Exemples didàctics

En aquest espai trobareu treballs que són algunes provatures de les possibilitats que ofereixen les noves tecnologies en l'àmbit de l'ensenyament de la literatura.



**Imatge 5.** Llista d'alguns projectes didàctics que permeten les noves tecnologies en relació a l'àmbit literari.

El grup d'investigació, poc després de la seva creació, el 1999, es va convertir en un referent en la indexació de recursos que relacionaven l'àmbit tecnològic amb el literari. D'aquesta manera, van realitzar un cibermapa que classificava tots aquests treballs i que -tot i que ja es troba bastant desfasat- s'ha convertit en la base sustentadora del projecte. No obstant això, és erroni pensar que el grup de recerca només elabora índexs ja que ha dut a terme un significatiu treball en relació a la literatura digital i la creació de continguts pedagògics per utilitzar-los com a millora i complementació de la docència presencial. Un exemple seria [El foll en l'Edat Mitjana: la interacció entre imatge i text](#), recurs elaborat per la Laura Borràs i establert en les bases de la UOC que tracta, entre altres coses, sobre la intertextualitat i hipertextualitat a partir d'un trajecte a través de textos i miniatures medievals.<sup>52</sup>

### 3.4 Projecte *Endrets*

L'espai literari en una narració s'entén com una "construcció mental derivada de las imágenes que sustentan las palabras, de manera directa o indirecta a través de procedimientos estilísticos y

<sup>52</sup> Seria molt positiu per *Hermeneia* fer una revisió dels enllaços que porten als projectes perquè part d'ells no es troben operatius i no és possible accedir-hi. A més, això dona una sensació de desactualització que no fa justícia de cara a la important tasca del grup de recerca.



recursos retóricos”.<sup>53</sup> La paraula construeix el lloc geogràfic en el qual transcorre el relat i emplena el “recipiente vacío [l’espai, en aquest cas] dentro del cual se desarrolla el drama real”.<sup>54</sup> Per tant, podríem considerar que la geografia i la literatura són dos disciplines que es troben emparentades inherentment i es retroalimenten en la manera de conformar els textos en tant que els personatges i l’acció es troben localitzats en un espai, que, d’altra banda, pot ser més concret o difús, i, a la vegada, tenir com a punt de referència el món real, o imaginari, a partir del talent creatiu de l’escriptor.

Així mateix, les noves tecnologies incrementen les possibilitats pel que fa al nivell d’interrelació entre l’espai físic i l’àmbit literari. El punt d’unió es troba en les geografies literàries, en les quals es propicia una nova experiència de cara al lector, que, d’aquesta manera, pot conèixer de primera mà en quin context espacial l’autor situa la seva narració. En les geografies literàries al receptor del text li és permès capbussar-se més profundament en el relat, concebre’l i imaginar-lo no només amb les paraules, sinó amb mitjans audiovisuals (o fins i tot amb l’experiència visual en directe si es realitza la ruta) que li faciliten la comprensió i la immersió en el propi text. La vinculació literària i geogràfica, a més, no permet tan sols una nova experiència individual al lector, sinó que fa possible la reformulació d’identitat i significat nou de qualsevol lloc físic.<sup>55</sup>

El 2006 es crea el projecte *Endrets*. En un principi fou una col·lecció de llibres que reunien una amalgama de textos relacionats amb diversos llocs dels Països Catalans. Posteriorment, les dades recopilades entorn als autors i els escrits que s’havien dipositat dins la col·lecció van ser pujades a Internet en una pàgina web amb el suport de la Universitat de Vic. En la plataforma digital actualment s’hi troben més de 4500 textos de gairebé 700 autors diferents, tots ells georeferenciats en uns 2500 indrets. A més, posseeix tres rutes literàries completes: les de Berga, Jacint Verdaguer i Miquel Martí i Pol. Tot i l’elevat volum dels continguts constituïts a *Endrets*, potser seria necessari també explicar perquè es situa un escrit en un lloc concret ja que a vegades

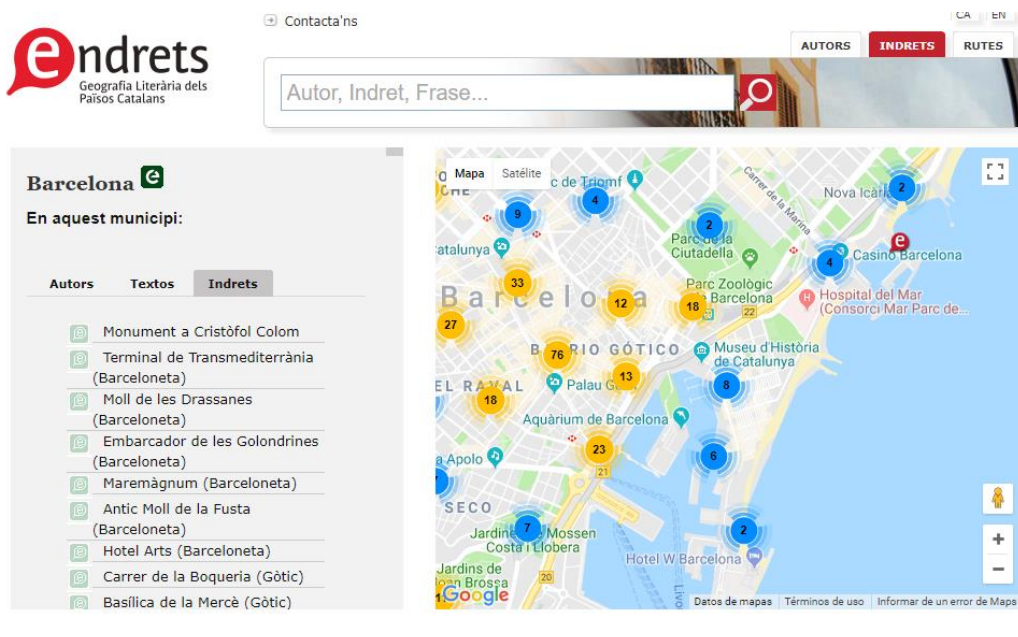
---

<sup>53</sup> PICALLO X. et ARAUJO S. *Espacio y literatura: cómo se trabaja el espacio en la teoría literaria* (2013), Narrativas Digitales, p. 2.

<sup>54</sup> Íbid, p.

<sup>55</sup> SHAHRAM A. *Space, Geography and literatura; A Geocritical Perspective* (2013), Internacional Research Journal of Applied and Basic Sciences, Islamic Azad University, Iran, p. 2.

els textos no semblen tenir una relació estrictament directa amb l'espai físic establert. D'altra banda, el format també milloraria si fos possible utilitzar la plataforma en el mòbil mitjançant la geolocalització o si es realitzessin experiències amb realitat augmentada a través de reconstruccions històriques per poder veure com era el lloc del qual parla l'autor en un passat.



**Imatge 6.** Cerca de “Barcelona” a *Endrets*.

### 3.5 Altres projectes

Existeixen diverses creacions culturals que també utilitzen recursos digitals i no es troben inclosos en els anteriors apartats. Els he tingut en consideració perquè tenen a veure amb l'àmbit literari i són més difícils de catalogar i de situar en el panorama apuntat fins el moment, que està acotat eminentment en el territori físic català.

Els videojocs, per exemple, estan conformats per narratives transmèdia. Generen una certa interacció amb els usuaris en tant que tenen llibertat per a una multiplicitat d'accions, i, per tant, també se'ls hi fa participar com a generadors de continguts.<sup>56</sup> Així mateix, en el relat, que conforma la base del producte lúdic, es troba una important part d'investigació humanística que

<sup>56</sup> ROJAS A. *Las narrativas transmedia: una oportunidad para las humanidades en la era digital* (2013), Universitat Pompeu Fabra, p. 143.

cal tenir present, sobretot en videojocs de caire històric, on sovint es presenten mites i altres elements de tipus filològic.

Un exemple seria la saga d'*Assassin's Creed*<sup>57</sup>, en la mesura que en cadascú dels seus videojocs es produeix una reconstrucció històrica de diverses ciutats en moltes temporalitats diferents en les quals es situa el personatge que controla el jugador. Un altre joc, aquest cas d'àmbit hispànic, i que va arribar a tenir molta popularitat quan va començar a ser comercialitzat, el 1988, és el de la *Abadia del Crimen*, basat en la novel·la d'Umberto Eco anomenada *El nom de la rosa*. En aquest sentit, alguns acadèmics han elaborat articles on s'exposen les relacions que existeixen entre les humanitats i el joc lúdic propi del món de l'entreteniment. Per exemple, Samuel Rufat a *Jouer aux jeux vidéo en France* teoritza, entre altres coses, sobre la investigació des d'un àmbit cultural que s'ha d'emprendre abans de conformar el videojoc.<sup>58</sup> Per últim, seguint aquesta línia, també cal considerar les pel·lícules, o, de fet, qualsevol narració audiovisual com a construcció que es basa en un determinat relat, latent i subjacent, necessàriament de caire humanístic.

---

<sup>57</sup> *Assassin's Creed: Brotherhood* és un producte lúdic en el qual es recrea la ciutat de Roma al segle XVI i es disposen tot un seguit de fonts de caire literari en diverses localitzacions que el jugador pot descobrir quan condueix al personatge que controla cap a aquestes.

<sup>58</sup> RUFAT S. *Jouer aux jeux vidéo en France* (2013), dins de "L'Espace géographique", Belin.

## 4. Projecte propi: aplicació mòbil *Va de Valls*

### 4.1 Objectius i destinataris

L'aplicació mòbil té com a principal objectiu permetre a l'usuari viure una nova experiència amb el mitjà urbà que es troba al seu voltant. A l'aplicació, l'àmbit geogràfic s'uneix al literari. Els diversos textos (també disponibles en format d'àudio), escrits en diverses èpoques, descobreixen el que existeix més enllà d'un racó físic de la població, sigui aquest lloc un monument, un edifici, un carrer o una plaça. Com ha sigut en el passat, quina relació ha mantingut amb l'escriptor i com l'ha concebut en la seva obra? L'eina essencial de l'aplicació és la geolocalització, que fa possible a l'usuari poder seguir una ruta a temps real per poder visitar tots aquests espais.

El projecte es dirigeix a un públic ampli on principalment es pot distingir el sector educatiu de la mateixa població per donar a conèixer el patrimoni cultural existent als joves, tant literari com arquitectònic o paisatgístic, a més del turisme cultural, i en definitiva, qualsevol persona que tingui interès en reflexionar sobre les relacions entre la història, l'arquitectura i la literatura de la ciutat de Valls.

### 4.2 Estudi de mercat

Totes les geografies literàries catalanes georeferenciades de les que tinc constància estan conformades per plataformes web, com *Endrets*, o en versió d'aplicació mòbil (*Mapa Literari 2.0*), però només amb la possibilitat de poder resseguir el traç vital d'un seguit d'autors reconeguts. Després de les cerques que he realitzat, tampoc n'he trobat cap altra a la resta de l'estat espanyol.

Davant d'això, creia la necessitat de dur a terme un projecte inèdit fins el moment, en el qual es generés una investigació literària d'àmbit local, que en un futur es pogués extrapolar a altres llocs amb més producció llibresca, i que s'organitzés no només a partir de l'obra d'un autor, sinó a través de l'amalgama d'escrits conformada per molts escriptors diferents en la qual sempre s'establís una relació directa i concreta entre espai i literatura.

## 4.3 Metodologia del projecte

### 4.3.1 Compilació de textos i àudios

La majoria dels escrits han estat extrets a partir de les bases de dades de plataformes com *Endrets* o *Mapa Literari Català 2.0*. La resta els he trobat mitjançant la investigació pròpia, a la biblioteca popular de Valls, i dirigint-me a algunes professores de literatura de la ciutat. Tanmateix, a les plataformes anteriorment mencionades es presentava un gran buit d'obres, sobretot del segle XX, que he intentat pal·liar amb la inclusió de textos d'autores com Margarida Aritzeta i Montserrat Morera.

En total he aconseguit recopilar 23 textos<sup>59</sup> de 8 autors, localitzats en 13 indrets diferents. S'han deixat de banda les obres que només mencionaven els llocs on els personatges dels relats hi passaven sense més transcendència. D'aquesta manera, he procurat incloure textos que parlin directament sobre un espai concret de la població, molts cops descrivint-lo, perquè l'usuari pugui experimentar el pas del temps un cop sigui en l'espai físic real i pugui observar com, en molts casos, tot ha canviat i res és com era. El relat literari pot ajudar a reconstruir aquest espai.



**Imatge 7.** Mapa georeferenciat dels textos escollits.<sup>60</sup>

<sup>59</sup> La majoria dels textos són en prosa, encara que també es presenten un parell en vers. Tots ells es poden llegir a l'annex del treball.

<sup>60</sup> Els diversos punts establerts es poden observar al [Va de Valls de Google Maps](#) (mapa que és inserit a l'aplicació).

### 4.3.2 Producció de l'app

Per confeccionar l'aplicació he fet servir el programa online [MIT App Inventor](#). L'eina és relativament senzilla de fer funcionar sense tenir coneixements de programació. Tot i així, em van ensenyar com funcionava en un [curs d'aplicacions mòbils per a les Humanitats](#), impartit per la UNED. D'altra banda, a l'aplicació és possible escoltar la recitació dels 23 textos. Cadascú d'ells es troba narrat per una persona diferent.



**Imatge 8.** Logo de Va de Valls

### 4.3.3 Difusió

L'app s'ha difós a partir de dues xarxes socials: [Facebook](#) i [Twitter](#). Des del moment en què es van obrir els comptes, a principis d'abril, cada setmana es van creant nous continguts, bàsicament a partir d'uns vídeos que recullen les recitacions dels diversos textos amb algunes imatges antigues de l'espai en què es vinculen, aconseguides de l'Arxiu Municipal de Valls. Tots els clips audiovisuals es troben reunits en un canal de [Youtube](#) que també porta per denominació el nom de l'aplicació.

Ja és possible fer servir l'aplicació i descarregar-la a [Google Play](#), tot i que des de l'Ajuntament de Valls s'està estudiant la possibilitat d'elaborar-la de nou amb un tècnic i dissenyador gràfic professionals, per polir alguns dels punts a millorar que presenta actualment -que s'exposaran al següent apartat- i poder posar-la a disposició de l'usuari.

#### 4.4 Punts a millorar

*Va de Valls* ha de ser indubtablement una aplicació en constant revisió pel que fa als autors i els escrits que s'inscriuen en el mapa. He intentat dipositar el número més gran possible de textos que he trobat fins el dia d'avui i que mantien relació amb algun lloc de la població. La recopilació es troba en construcció permanent tenint en compte les investigacions i descobertes de nous escrits que es produiran en un futur. En aquest sentit, els usuaris també poden informar de l'existència de més textos -per ser valorada la seva inclusió- a partir de les xarxes socials associades al projecte i el correu electrònic propi: [vadevalls@gmail.com](mailto:vadevalls@gmail.com).<sup>61</sup>

Per tal de gaudir de la geolocalització que ens ofereix el mapa (i poder veure així el lloc on ens trobem en relació als espais amb relats literaris de la població) cal haver iniciat sessió prèviament amb un compte de *Gmail*. D'altra banda, el mapa a vegades es mostra una mica alentit i poc fluid i possiblement seria més pràctic poder incloure en el mateix els àudios dels escrits. No obstant això, amb el programa *MIT App Inventor* no s'hi pot fer més. Faria falta saber de programació i utilitzar una altra plataforma per millorar la usabilitat en aquest aspecte.

Seria força pertinent també construir un nou apartat dins de l'aplicació en forma de llistat on s'expliqués una mica la història de cada lloc i el context en el qual es troba produït el text en concret per dotar de més informació de cara a l'usuari. Així mateix, la reelaboració dels continguts amb altres idiomes facilitaria la comprensió dels escrits als visitants, en cas de que l'aplicació fos utilitzada pel turisme cultural.

Per últim, seria interessant la inclusió de la tecnologia de realitat augmentada per poder visualitzar a través del suport digital, en aquest cas del mòbil, com era el lloc físic descrit en els textos en un passat i així contrastar-lo amb l'espai real en el qual ens trobaríem si estiguéssim fent la ruta.

---

<sup>61</sup> Dins l'aplicació també és possible contactar amb mi mitjançant el correu electrònic.

# Conclusions

«Les Humanitats seran digitals, o no seran.»

Laura Borràs

Tal i com va exposar el 2013 Laura Borràs, l'expresidenta de la Institució de les Lletres Catalanes, en una entrevista, el futur de les humanitats es troba, en gran part, subjecte al món digital, en mans de les pràctiques i les eines virtuals que cada vegada estan tenint més protagonisme en la metodologia portada a terme pels estudiosos humanistes en les seves investigacions, i també en la forma d'aprendre, ensenyar, i, en definitiva, de transmetre el saber.

Al llarg del treball hem pogut observar una recopilació de molts dels projectes que s'han anat desenvolupant a Catalunya en els últims anys, de temàtica diversa, i que mantenen com a punt d'unió el fet de que són iniciatives que comporten alguna millora específica en la forma de treballar les humanitats -més concretament, l'àmbit literari- en relació a fer la feina amb més rapidesa i qualitat en comparació a la forma tradicional emprada durant tota la vida per part de l'estudiós humanista. Les biblioteques digitals, com la *BC*, per exemple, fent possible la preservació i la difusió d'exemplars digitalitzats, o elaborant projectes on s'implica a l'usuari, com és el cas de *Transcriu-me*; el centre *CLARIN*, creant programes informàtics com *Contawords*, que objectivitzen i faciliten la feina a l'estudiós; el projecte *Hermeneia*, dipositant a la xarxa recursos per a l'estudi humanístic; o la iniciativa *Endrets*, interrelacionant la literatura amb la geografia, entre d'altres. D'aquesta manera, amb cada un d'aquests projectes he pogut respondre una de les preguntes que m'havia formulat a l'inici del treball, sobre els beneficis que cada eina analitzada li podia aportar al propi humanista.

Ha sigut difícil conformar el recull de projectes en el territori català ja que no existia cap mena de cens constituït prèviament i perquè amb l'observació directa dels llocs web de les diverses institucions i universitats només n'apareixen una minoria dels que s'han tingut en compte posteriorment en el treball. La major part d'ells els he descobert a partir de les entrevistes realitzades a experts de diversos sectors de caire cultural, i també a través dels diversos esdeveniments, conferències i als congressos que he assistit.



Per altra banda, amb la investigació dels projectes relacionats amb les HD sorgits a Catalunya hem pogut veure com la disciplina, tot i que es troba en fase d'expansió -a nivell institucional està guanyant progressivament més pes- encara es troba bastant lluny d'igualar-se a l'impuls que estan seguint altres territoris d'Europa, com és del cas de França. En efecte, cada vegada s'estan creant més programes formatius en HD que evidencien el seu desenvolupament, tot i que a vegades no prosperen perquè no arriben a interessar als alumnes necessaris per fer-los viables econòmicament i administrativament. I és molt possible que el motiu que condiciona que això succeeixi habitualment es troba en el desconeixement de les pràctiques en HD. De fet, en l'enquesta realitzada a vint-i-dos estudiants d'humanitats de la UPF a finals del 2017, es demostra que fins i tot els propis humanistes no mantenen un enteniment massa sòlid respecte a les HD. La majoria dels estudiants estan habituats i inconscientment familiaritzats amb els mitjans digitals, però sembla que passen per alt les oportunitats i els beneficis que els poden proporcionar les noves tecnologies, en part potser perquè durant la seva estada a la facultat no se'ls hi parla directament de les HD com a disciplina i per tant no s'incita a la reflexió d'aquestes noves maneres de fer que seran imprescindibles -i, de fet, ja ho estan sent- per a un futur no gaire llunyà. Actualment a la UPF no existeix cap assignatura que es dediqui exclusivament al seu estudi, tot i que està previst que el proper curs acadèmic (el 2018/2019) s'integri al pla d'estudis de la facultat una nova matèria optativa que es titularà *Introducció a les Humanitats Digitals* i que encara no se sap ben bé els continguts que tindrà.

La universitat -així com també l'escola- s'ha d'adaptar i actualitzar als temps canviants i marcadament digitals en els quals vivim. I amb això no em refereixo tan sols a "incorporar la tecnologia" mitjançant tablettes o ordinadors, és a dir, a través d'aparells, que avui en dia ja són utilitzats freqüentment. El repte que tenim per endavant manté unes expectatives més altes i també és més radical. Podria ser el de reinventar l'ensenyança i canviar el concepte de classe teòrica tradicional per una combinació entre aquesta i una altra, de tipus eminentment pràctica, en la qual l'alumne pogués experimentar quelcom, treballar de manera més activa, potser mitjançant les tecnologies pròpies de la realitat augmentada o la virtual. D'aquesta manera, l'aula deixaria de ser un espai tancat per convertir-se en un de més obert i amb grans dosis d'experimentació, que contribuirien a suscitar més l'interès i l'atenció, les ganes d'aprendre i d'ensenyar, tant per part de l'alumne com del professor. Així mateix, els docents també tindrien

noves funcions. La seva tasca ja no només seria la de reproduir oralment els manuals assignats com a matèria d'estudi, sinó que també podrien crear els seus propis materials didàctics digitals, gestionar plataformes online, o encarregar eines que consideressin que serien interessants per les seves classes a tècnics especialitzats.

L'humanista ha de ser capaç de dissenyar allò que creu que milloraria algun aspecte de la seva vida, en especial la cultural. Ha de reflexionar entorn a com edificar per garantir un avanç, per substituir allò vell o obsolet i traslladar en el seu lloc quelcom nou i innovador. I ha de poder comunicar la idea que ha tingut a alguna persona amb més capacitat tècnica per reproduir-la. En aquest sentit, els humanistes i els tecnòlegs s'han de posar d'acord i han de construir junts, aportant conjuntament les seves habilitats amb la ment posada en una mateixa finalitat. En el meu cas particular, vaig pensar que seria una falta de coherència elaborar un treball acadèmic sobre les HD sense valorar fer també alguna aportació pràctica que exemplifiqués la tesi exposada. És per aquest motiu que vaig pensar crear l'aplicació mòbil *Va de Valls*. Com s'ha explicat anteriorment, l'Ajuntament de la ciutat està estudiant la possibilitat de millorar els seus aspectes tècnics -ja que ara per ara es pot considerar tan sols com a maqueta- per presentar-la oficialment en un futur.

Finalment, un altre dels reptes més importants que tenen les HD per endavant té a veure amb la permanència del coneixement, aspecte clau en la vida actual en tant que la informació és la major font de poder. Internet fa possible el seu emmagatzematge al *núvol*, i inconscientment podem pensar que tot resta guardat allí per sempre, fora de perill. Però al cap i a la fi la xarxa no deixa de ser un conjunt de servidors físics que poden fer-se malbé, o desconnectar-se i deixar de funcionar. En aquest sentit, prevenir aquests riscos, tot elaborant eines per preservar els coneixements són unes fites fonamentals de les HD.

Les HD ajuden a l'investigador a treballar d'una forma més eficient i a l'estudiant a aprendre d'una manera més completa i pràctica, però no hem d'oblidar que no tot pot estar basat tampoc en els mitjans digitals. De fet, aquest és un dels grans perills de la xarxa i de la tecnologia, en el seu conjunt. Hem de ser previsors i actuar. Fer plans b. Pensar per nosaltres mateixos, humanitzar el món i no permetre mai que un esperit mecànic pugui acabar dominant-lo.

## Bibliografia i fonts electròniques

- ALONSO A. *Nuevas formas de leer y escribir en la época de Internet* (2018), dins del I Congreso Internacional d'Humanitats Digitals a l'UVA (Universitat de Valladolid). Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=gw5A8767zH8> [Consultat el 27/04/18].
- CASSANY, D. *En línia: Llegir i escriure a la xarxa* (2011), Editorial Graó, Barcelona.
- DRUCKER J. *Digital Humanities* (2012), MIT Press.
- GALLINA I. *¿Qué son las humanidades digitales?* (2011), dins de “Revista Digital Universitaria de l'UNAM”, v. 12, núm. 7. Disponible a: [http://www.ru.tic.unam.mx/bitstream/handle/123456789/1904/art68\\_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://www.ru.tic.unam.mx/bitstream/handle/123456789/1904/art68_2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [Consultat el 23/04/18].
- GARCÍA S. *Una visión de las humanidades digitales a través de sus centros* (2014), dins de “El profesional de la información”, v. 23, núm. 5. Disponible a: <https://recyt.fecyt.es/index.php/EPI/article/view/epi.2014.sep.05/16947> [Consultat el 23/04/18].
- HOOVER D. *Quantitative Analysis and Literary Studies* (2013), dins de “A Companion to Digital Studies”. Disponible a: [http://www.digitalhumanities.org/companion/view?docId=blackwell/9781405148641/9781405148641.xml&chunk.id=ss1-6\\_9&toc.depth=1&toc.id=0&brand=9781405148641\\_brand](http://www.digitalhumanities.org/companion/view?docId=blackwell/9781405148641/9781405148641.xml&chunk.id=ss1-6_9&toc.depth=1&toc.id=0&brand=9781405148641_brand) [Consultat el 23/04/18].
- LLADÓ A. Entrevista amb Laura Borràs: “Las humanidades serán digitales, o no serán” (31 de març de 2013). *La Vanguardia*. Disponible a: <http://www.lavanguardia.com/libros/20110331/54134758802/laura-borras-las-humanidades-seran-digitales-o-no-seran.html> [Consultat el 05/05/18].
- MEGÍAS J. *La edición crítica digital: realidades i perspectives* (2018), I Congreso Internacional de Humanidades Digitales. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=gw5A8767zH8> [Consultat el 27/04/18].
- MORETTI F. *La Literatura vista desde lejos* (2007), Marbot Ediciones, Barcelona.
- OELKE D. *Advanced Visual Analytics Methods for Literature Analysis* (2012), dins de “Proceedings of the 6th EAACL Workshop on Language Technology for Cultural Heritage, Social Sciences, and Humanities”, Avignon. Disponible a:

- <https://pdfs.semanticscholar.org/5bca/a7678540e6009876e27a58e6c9e47ad6dbf4.pdf>  
[Consultat el 23/04/18].
- PICALLO X. et ARAUJO S. *Espacio y literatura: cómo se trabaja el espacio en la teoría literaria* (2013), Narrativas Digitales. Disponible a:  
<https://archivond.wordpress.com/2013/07/02/espacioylit> [Consultat el 23/04/18].
- RICO F. *El Sueño del Humanismo: de Petrarca a Erasmo* (2002), Destino, Barcelona.
- RODRÍGUEZ L., *Humanidades digitales, ¿una mera etiqueta o un campo por el que deben apostar las ciencias de la documentación?* (2013), dins de “Anuari ThinkEPI”, v.7. Disponible a: <http://digital.csic.es/bitstream/10261/77511/1/037-043-Rz-Yunta-Humanidades-digitales.pdf> [Consultat el 23/04/18].
- ROJAS A. *Big Data in the Digital Humanities: New conversations in the global academic context* (2017), dins de “AC/E Digital culture annual report”. Disponible a:  
<https://hcommons.org/deposits/item/hc:11759> [Consultat el 23/04/18].
- \_\_\_\_\_ *Las Humanidades Digitales: principios, valores y prácticas* (2013), dins de “Janus 2, Estudios sobre el Siglo de Oro”. Disponible a:  
[https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/21517/Rojas\\_Castro\\_A-Janus-2013\\_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://repositori.upf.edu/bitstream/handle/10230/21517/Rojas_Castro_A-Janus-2013_2.pdf?sequence=1&isAllowed=y) [Consultat el 23/04/18].
- \_\_\_\_\_ *Las narrativas transmedia: una oportunidad para las humanidades en la era digital* (2013), Revista Forma, v. 8. Disponible a:  
<https://www.raco.cat/index.php/Forma/article/viewFile/271274/358914> [Consultat el 01/06/18].
- RUFAT S. *Jouer aux jeux vidéo en France* (2014), dins de “L’Espace géographique”. Disponible a : <https://www.cairn.info/revue-espace-geographique-2014-4-page-308.htm> [Consultat el 01/06/18].
- SHAHRAM A. *Space, Geography and literatura; A Geocritical Perspective* (2013), dins de “Internacional Research Journal of Applied and Basic Sciences”, Islamic Azad University, Iran. Disponible a:  
[http://www.irjabs.com/files\\_site/paperlist/r\\_1738\\_131025120851.pdf](http://www.irjabs.com/files_site/paperlist/r_1738_131025120851.pdf) [Consultat el 23/04/18].
- SPENCE P. *Centros y fronteras: el panorama internacional de las Humanidades Digitales* (2014), King’s College, Londres.

SUÁREZ J. *El Humanista Digital* (2013) dins de “Revista de Occidente”, núm. 380.

SVENSSON, P. *Humanities computing as digital humanities* (2009), dins de “Digital humanities quarterly”, v. 3, núm. 3. Disponible a:

<http://www.digitalhumanities.org/dhq/vol/3/3/000065/000065.html> [Consultat el 23/04/18].

TRAMULLAS, J. *Propuestas de concepto y definición de la biblioteca digital* (2002), III Jornadas de Bibliotecas digitales, El Escorial, Madrid. Disponible a:

[http://www.bnm.me.gov.ar/novedades/wp-content/uploads/2006/02/BibIDig\\_Concepto%20y%20Definicion.pdf](http://www.bnm.me.gov.ar/novedades/wp-content/uploads/2006/02/BibIDig_Concepto%20y%20Definicion.pdf) [Consultat el 23/04/18].

## Webgrafia

- ARCA (arxiu de revistes catalanes): <https://www.bnc.cat/digital/arca>.
- Bachelor of Digital Humanities (ESDI): <https://esdi.es/en/bachelors/bachelor-digital-humanities>.
- Biblioteca de Catalunya: <http://www.bnc.cat>.
- BITECA: [http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon/biteca\\_ca.html](http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon/biteca_ca.html).
- *Digithum* (revista): <https://digithum.uoc.edu>.
- CLARIN (centre d'investigació social, IULA-UPF): <http://www.clarin-es-lab.org/index-es.html>.
- *Contawords* (projecte de CLARIN): <http://contawords.iula.upf.edu>.
- Curs d'aplicacions mòbils per a les humanitats, impartit per la UNED: <https://www.fundacion.uned.es/calendario/14071>
- DUODA (Biblioteca Virtual d'Investigació): <http://www.ub.edu/duoda/bvid>.
- *Endrets* (projecte de geografia literària): <http://endrets.cat>.
- *Hermeneia* (pàgina web d'investigació de literatura digital i pedagogia docent): <http://www.hermeneia.net>.
- LINHD (Laboratorio de innovación en humanidades digitales): <http://linhd.es>.
- Manifest de les Humanitats Digitals (*THATCamp* a França): <https://tcp.hypotheses.org/487>.

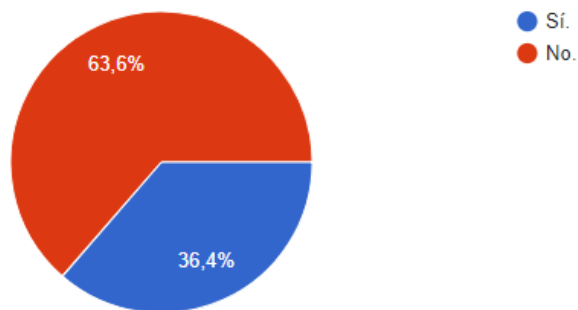
- *Mapa Literari Català*: <http://www.espaisescrits.cat/que-fem/mapa-literari-catala>.
- Màster en Humanitats Digitals (UAB): [http://www.uab.cat/web/postgrado/master-en-humanidades-digitales/informacion-general-1206597472083.html/param1-3202\\_es/param2-2006](http://www.uab.cat/web/postgrado/master-en-humanidades-digitales/informacion-general-1206597472083.html/param1-3202_es/param2-2006).
- Màster en Literatura en l'Era Digital (UB): <https://www.il3.ub.edu/ca/master/master-literatura-era-digital.html>.
- *Memòria Digital de Catalunya*: <http://mdc1.cbuc.cat/index.php>.
- *Philobiblon*: <http://bancroft.berkeley.edu/philobiblon>.
- *Poesia dibuixada* (Projecte de la UOC): <https://lletra.uoc.edu/ca/projectes/poesia-dibuixada>.
- Postgrau en Literatura Comparada i Literatura Digital (UB): <https://www.il3.ub.edu/ca/postgrau/postgrau-literatura-comparada-literatura-digital.html>.
- *Transcriu-me!* (projecte de la Biblioteca de Catalunya): <http://transcriu.bnc.cat>.
- UOC (Universitat Oberta de Catalunya): <http://www.uoc.edu/portal/es/index.html>.
- Viquipèdia: <https://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>.
- What is Digital Humanities?: <https://whatisdigitalhumanities.com>.
- Youtube: <https://www.youtube.com>.

## Annexos

### Annex 1. Enquesta a una vintena d'estudiants sobre les HD.<sup>62</sup>

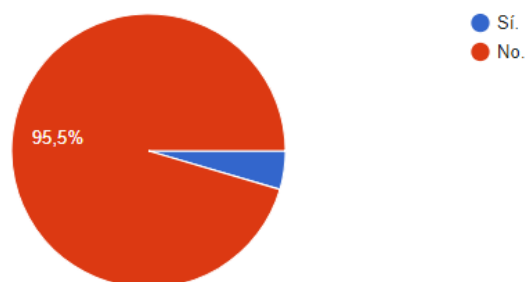
#### 2. Creus saber què són les HD (Humanitats Digitals)?

22 respuestas



#### 5. Coneixes algun projecte actual que s'ocupi de les HD en l'àmbit literari català? (sense comptar els processos de digitalització en biblioteques o entitats culturals)

22 respuestas



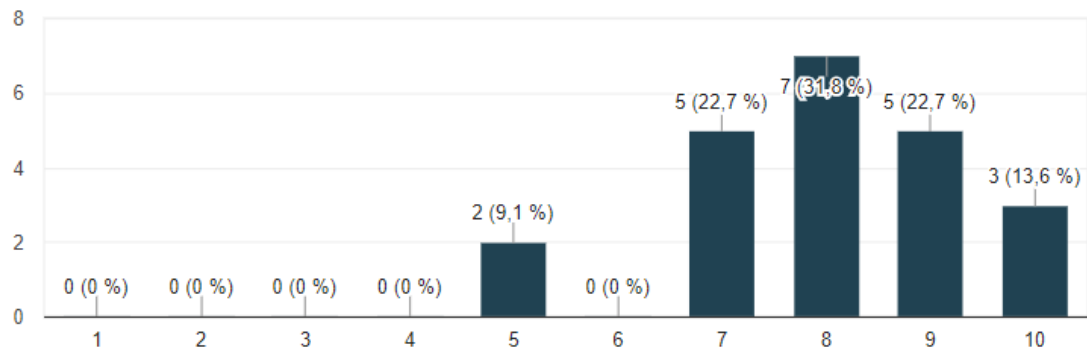
---

<sup>62</sup> L'enquesta ha estat realitzada per 22 alumnes, tots ells estudiants d'Humanitats de la UPF, majoritàriament de quart curs, durant els mesos d'octubre i novembre de 2017. Originalment l'enquesta tenia 16 preguntes, tot i que s'han reduït a 6 perquè només s'han tingut en consideració les més rellevants, de les quals s'han posat referències en el cos del treball. Totes les altres qüestions es poden consultar al següent enllaç web: [https://docs.google.com/forms/d/1XHbVum6nq1ZQ8Nu59wuLBOlpn8\\_JO7ZsPTUFI99RLtc](https://docs.google.com/forms/d/1XHbVum6nq1ZQ8Nu59wuLBOlpn8_JO7ZsPTUFI99RLtc)

8. Per molts els llibres i els articles ja no són els únics elements acadèmics dels quals extreure informació fiable. Actualment existeix un gran debat sobre què es pot considerar plataforma per a les HD. De l'1 al 10 en quin grau estàs d'acord amb la següent afirmació? -Qualsevol plataforma digital (blog, lloc web, app mòbil...) es pot utilitzar per a l'estudi humanístic si conté de forma rigurosa les fonts que emprava.



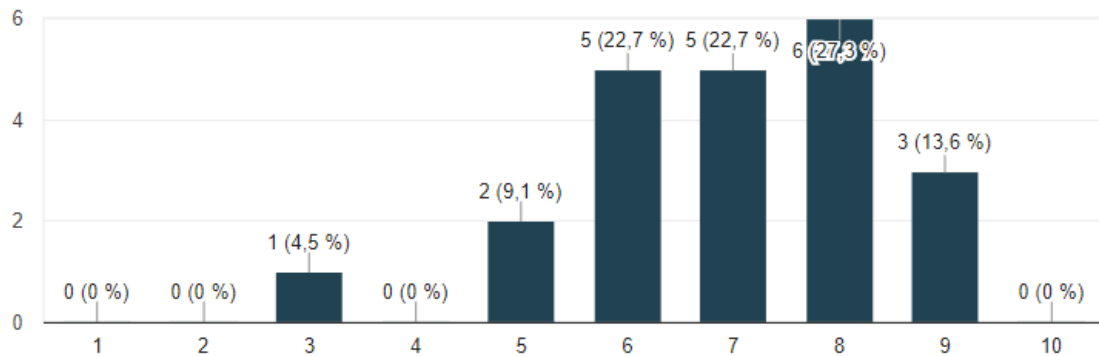
22 respuestas



9. I en el cas de la Viquipèdia? En general quin nivell de confiança et genera?



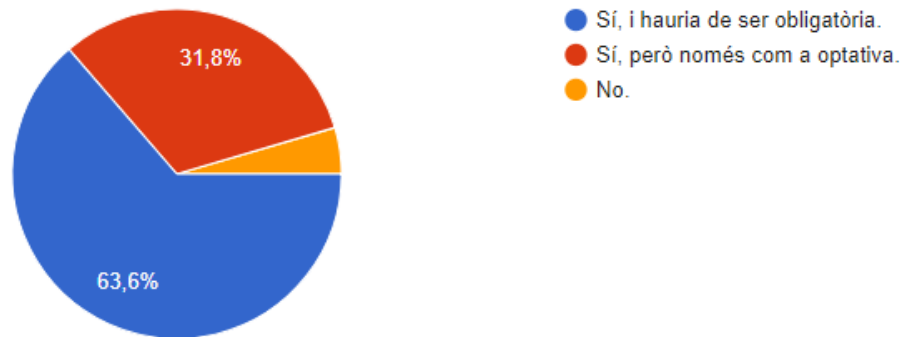
22 respuestas





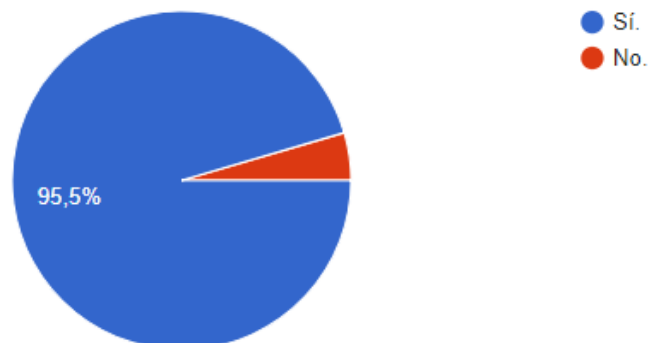
10. Trobes a faltar l'existència d'alguna assignatura d'HD en el pla d'estudis actual de la facultat?

22 respuestas



13. Certs investigadors critiquen la poca ajuda que estan donant les institucions per potenciar les HD en els àmbits acadèmics. Actualment existeix un màster pioner d'HD ofert per la UAB. Poca cosa més en territori català. Davant d'això, creus que seria interessant que les universitats desenvolupessin més programes relacionats amb les HD?

22 respuestas



## **Annex 2: Textos que s'han introduït a *Va de Valls* fins el moment** (1 de juny de 2018)

### **-Ajuntament**

- Margarida Aritzeta. *El pou dels maquis*, pàg. 270.

Tres dies després de les execucions, a les 9 del matí, la sala de la planta baixa de l'Ajuntament de Valls és plena de joves que fan broma, mentre esperen que els passin llista. Són la “Quinta del 1949”, els qui han nascut el 1928 i marxaran a fer el servei militar la primavera de 1950 [Diumenge 20 de febrer de 1949].

### **-Carrer de l'Església**

- Narcís Oller. *La Bogeria*, pàg. 85-86.

La casa, que per al poble conservava encara el nom patrimonial de Torner, era al carrer de l'Església (un carreró estret, tortuós i fosc que feia baixada). Només tenia dos pisos i golfes, i son davanter, d'uns vuit metres d'amplada, amb balconada llarga al primer pis i esgrafiats del XVIII ja tots negres, no prometia gran cosa. Però menys prometia encara l'entrada, senzillament emblanquinada, amb son cancell de pi sense pintar, tot recremat pels anys i que, en cedir a la nostra empenta, eixordà amb uns gana-ning-gananangs de glòria escandalosos.

### **-Cantonada dels carrers Sant Antoni i de la Carnisseria**

- Lluís Llach. Cançó *El Bandoler*, 1968.

Era el segle XIX/ i amb el nom de Joan Serra/ es coneix un bandoler/ per a tothom “en la Pera”.  
Li agradava la sang/ i el xiprer encara recorda/ tants gemecs que allà han pregat:/ pietat, pietat./ -  
No em mateu,/ que tinc dos fills i una esposa,/ us daré tot mon diner,/ però no em claveu eixa daga./  
No em mateu,/ us demano per ma mare!/ -Reseu l'últim ‘Crec en Déu’./-Pietat, pietat./  
L'endemà de bon matí,/ davant la Verge del Carme,/ de genolls està pregant/ i a dos ciris encén la flama./  
Però ben entrada la nit,/ quan la lluna és com una daga/ fendirà el cel un nou crit./  
pietat, pietat./ -No em mateu,/ que tinc dos fills i una esposa,/ us daré tot mon diner,/ però no em claveu eixa daga./  
No em mateu,/ us demano per ma mare!/ -Reseu l'últim “Crec en Déu”./ -  
Pietat, pietat./ Però en Joan Serra,/ avui no ha tingut més sort,/ dos soldats l'han pres ben fort / i

ara jeu entre barrots./ L'endemà de bon matí/ veu la forca preparada,/ en La Pera dóna un crit,/ és l'última pregària./ -Quan jo sigui ben mort/ i penjat de l'alta forca/ i defalleixi mon cor/ i m'aneu a posar a la fossa,/ que algú resi una pregària/ davant la Verge del Carme/ i que dos ciris tinguin flama./ Ningú ho va fer.

### **-Carrer de la Cort**

- Montserrat Morera. *Perfum d'almesc*, pàg. 9.

La gentada vol arribar al carrer de la Cort a l'altra punta de la plaça esventrada on comença l'exposició de productes agrícoles del Firagost. Els tendals que protegeixen els vianants són del mateix color que les benes que envolten l'esvoranc que atrau amb força els ulls i els pensaments de la Candela.

### **-Convent del Carme**

- Narcís Oller. *Vilaniu*, pàg 23.

La casa dels Galceran ocupava tota l'ala de la plaça de les Monges paral·lela al convent del Carme. Aixecada a les darreries del divuitè segle, participava alhora de la grandiositat de les línies de les construccions de Carles III i de la pobresa d'ornaments de Carles IV. El seu davanter, molt més llarg que alt, denotava en les seves obertures un entresol il·luminat per sis finestres quadrades i simètricament compartides en ambdós costats d'un portal grandíols, tot de pedra, amb els mateixos relleus i rebuscat casament de rectes i corbes invertides que tenien els enquadraments de l'època. Set grans balcons de marc esgrafiats en l'argamassa donaven llum al primer pis; i, a desproporcionada altura, altres tants, ovals, revelaven l'existència del pis segon i darrer, sobre el qual s'estenia una feixuga cornisa amb desmesurades carasses que sostenien, en llurs boques, negres canals de ferro, com monstres que, ajaguts a la teulada, contemplessin el carrer, tot mastegant el canó de capgirades pipes. Fora d'això, sols adornaven aquell extens frontis les baranes de ferro cargolat que servien d'ampit als balcons, i uns grups mitològics, de dimensions desproporcionades, que una mà ignorant havia perfilat en els grans panys de paret.

La plaça de les Monges, que s'estenia al davant, era prou ampla per a deixar dominar d'una sola ullada aquell gran casal. Era, no obstant, trista i solitària per trobar-se més arrambada a un cap de la vila que no pas al mig. Però aquella casa i la portada barroca de la capella del Carme, la qual

estava situada al cap del convent (com tots sever i amb certa fesomia de presó), donaven a la plaça un caràcter monumental que no es trobava enlloc més de Vilaniu. Quatre humils casetes de menestralia es miraven de fit a fit des de les altres bandes de la plaça, i, enmig d'aquesta, tres rengles de plàtans escarransits i alguns fanals bruts eren eloqüent mostra de la policia i ornament que a Vilaniu regien.

- Narcís Oller. *Vilaniu*, pàg. 82.

Vint minuts després eixien de casa pare i fill, encaminant llurs passos a la plaça de les Monges per carrers de drecera, carrers foscos, plens de giragonses, i solitaris malgrat l'animació del dia.

### **-Església del Carme**

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almesc*, pàg.163.

-Era molt dolent -intervé la Maria- però també religiós, a la seva manera. Deixava que les seves víctimes s'encomanessin a Déu, abans de matar-les i, després, semblava penedir-se perquè, per cada assassinat, encenia dos ciris al davant de l'església del Carme. Com si tingués una doble personalitat, apaivagada la seva set de sang, de nit, entrava al poble i deixava els ciris per la salvació de l'ànima de difunt. També es deia que, quan va acabar la guerra i ja anava sol per aquests camps, en fer-se fosc es passejava pels carrers de Valls escoltant a l'interior de les cases i, si sentia parlar malament d'ell, qui ho feia pagava amb la vida.

### **-Església de Sant Joan**

- Narcís Oller. *Vilaniu*, pàg. 52.

Acabat l'ofici, retirades ja les autoritats amb el mateix soroll que les havia acompanyades al temple, la jove Rodon, més maliciosa i astuta que la pubilla, procurà atreure-se-la per anar a veure els castells a casa en Montellà. Situada aquesta, davant de Ca la Vila, era la que millors balcons tenia per a contemplar l'espectacle.

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almesc*, pàg. 55.

Valls està engalanat amb banderoles i gallardets. Al mercat, al safareig, als obradors, a les botigues i a les cases no es parla d'altra cosa: avui arriba la reina. Guillem de Manresana ha

manat col·locar guaites que avisin quan la comitiva s'aturi, prop del Vilar, per preparar l'entrada solemne a la vila. Ell s'avançarà amb els seus homes per introduir el seguici. Té curiositat per conèixer Elionor de Prades, reina de Xipre i de Jerusalem. La mateixa que sent tota la comarca des de l'arquebisbe, que l'esperarà a l'entrada de l'església de Sant Joan, fins als batlles i el paborde que tenen previst rebre-la a la porta de Marquell, per on esperen que entri per anar, primer de tot a Sant Joan. Des del Vilar, Elionor véu amb nitidesa la vila emmurallada amb quinze torres entre els portals que donen pas a l'interior.

### **-Monument als Castellans**

- Anselm Clavé. *Flores de estío, poesías*, pàg. 168-170.

A la plaça!/ Prenen part en nostra festa/ los forçuts Xiquets de Valls,/ I en pilars, castells i torres mostraran sa habilitat./ Pels carrers fan la passada/ amb les gralles i els tabals. Nara-nara!/ ram, plam, tram!/ I a la casa de la vila/ A migdia faran cap.

Quina gatzara, quina delícia/ causen al poble los braus Xiquets,/ quan fan alarde de llur perícia,/ força, equilibri, valor i seny!/ Viva! Viva!/ Vénen de Valls amb sa rústica orquestra./ Viva! Viva!/ Vénen de Valls per honrar nostra festa./ Formen la colla/ jóvens com cal./ Benvinguts siau./ Los Xiquets de Valls.

Quina gatzara, quina delícia/ causen al poble los braus Xiquets,/ quan fan alarde de llur perícia,/ força, equilibri, valor i seny!/ Se ouen ja els tabals i gralles!/ Ja s'obiren los Xiquets!/ Plam, ra-a-patapa, plam!/ Nan, nan, nàrat, nórat, na!

Fan castells pujats per sota/ i torrots de cinc pilars;/ alcen torres de set pisos/ i movibles espadats. Quina gatzara, quina delícia/ causen al poble los braus Xiquets,/ quan fan alarde de llur perícia, força, equilibri, valor i seny!/ Ra, patapa, plam!/ Nàrat, nórat, na!/ Ai quin plaer!/ Quin regositj, veure el nen/ en lo bell cim/ com fa l'aleta/ i ho fa i somriu; i als jovenets/ del setè pis/ fent figueretes/ sobre els del quint!

Nord dels Xiquets ne sien,/ ninetes, vostres ulls,/ hermosos,/ com los estels de plata que en lo zenit obscur/ frillen en nit serena/ i l'ample espai/ banyen de llum.

Nines gentils,/ los Xics galants/ braus us rendeixen/ son homenatge,/ i amb dolç afany/ vostres mirades/ presten coratge/ als Xiquets de Valls.

Nord dels Xiquets ne sien/ ninetes, vostres ulls,/ hermosos,/ com los estels de plata/ que en lo zenit obscur/ brillen en nit serena/ i l'ample espai/ banyen de llum.

Nàrat, nórat, na!/ Ra, patapa plam!/ Adéu siau, Xiquets de Valls!/ Adéu siau!

### **-Pati**

- Gabriel Guasch. *Afers*, pàg. 71.

Ara, quan excaven la plaça,/ estic atent als passos que hi arrenquen;/ indiscutiblement arrels de vida./ Recordo els primers arbres,/ quan el poble, més poble que no és,/ sabia collir el fruit del sol i d'ombra/ i, cada cosa, el temps que correspon/ congregava la gent.

Érem humils. Això bastava!/ Petits, mitjans i grans,/ hi passàvem l'estona amb sort diversa:/ des del joc de les boles pel terror/ i el primer amor que deixava empremta/ fins a les converses dels més vells/ que seien amb el bastó sota les barres./ Tot el que dic ho ha destruït el temps/ necessari per poder contar el viure.

Ara, observant els passos exhumats,/ els meus, quan pocs arbres hi havia/ per l'enderroc que va esbalçar-ho tot/ i canvià el poble de companyia,/ que, no podent retornar res perdut,/ s'acabarà oblidat per llei de vida.

Els nostres fills, nascuts al poble nou,/ no creuen que era antic. No, tot canvia!/ Fins el record del temps i els papers vells/ poca cosa en citen./ Però a la gent d'amor el poc li és molt/ d'allò que estima.

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almesc*, pàg. 9.

No pot treure els ulls del forat de terra remoguda que, com una ferida gangrenada, creix sense aturador, emportant-se l'epidermis i la dermis de la fesomia de la plaça. L'esvoranc està envoltat d'unes subtils tanques verdes, com de borrasa per plegar les ametlles, del mateix color que els draps que envolten les incisions quirúrgiques. La gent hi ha obert forats, petites finestres, per on

tafanejar les entranyes d'aquell lloc familiar i veure com avancen les obres de demolició de la plaça més emblemàtica de la vila: el Pati.

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almesc*, pàg. 10.

Res és com era. L'estiu ja no és verd ni florit, s'ha tornat sòrdid com una ferida infectada. Recorda una fotografia en blanc i negre, allí on ara només es veu terra remoguda, on al costat dels pares i del germà van quedar congelats els seus primers passos. Recorda com, de petita, li agradava resseguir corrent els camins diagonals que es creuaven al bell mig de la plaça: el tres de bastos, en deia el pare.

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almesc*, pàg. 182.

Mentre va sonant la música, la Candela ha anat desfent la maleta que ahir, quan va arribar ben passada la mitjanit, va deixar només oberta. Després s'ha preparat un cafè amb llet, i ara, guaita el forat del Pati pel balcó de la sala. Feia dies que no s'hi fixava: ja ha desaparegut la rampa fangosa, s'ha formigonat la part que faltava, s'ha aixecat un bosc de columnes i es comença a cobrir el sostre de la tercera planta del futur aparcament amb unes peces blanques en forma de petites banyeres quadrangulars. L'ordre va subsistint el caos. Detura la vista en les restes d'una arcada antiga que sobresurt per darrere de l'encofrat. Quin edifici devia ser aquell? Potser encara hi queda en algun racó un missatge del passat.

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almesc*, pàg. 225.

Ha passat un any contemplant aquell immens clot, s'ha submergit fins el fons del passat, ha fet arqueologia de les emocions pròpies i dels personatges que li han habitat la imaginació i, al final, com un oracle, el forat del Pati ha parlat, li ha donat una resposta: li ha mostrat la pervivència i la fugacitat de la bellesa. Ella ha volgut atrapar-la i fer-la perviure. Respira a fons mentre sent tocar les campanes de Sant Joan i el sol cau a plom sobre la plaça i sobre els tendals verds que protegeixen la multitud que formigueja al voltant de les obres, aliena al moment de plenitud i lucidesa que està vivint la Candela. Un any enrere i d'escorcollar endins. Un any de procurar treure l'entrellat a les successives capes de la història, a les repetides edicions de paisatges que es trenquen i es tornen a construir. Un any de buscar el sentit dels 21 grams que fan que siguem únics. Un any per entendre que, afortunadament, res és com era; però que cadascú és sempre

cadascú. Un temps per apedaçar la vida amb força, equilibri, valor i seny i adonar-se que sempre s'està començant. Un any furgant terra remoguda que ara sembla que exhali perfum d'almes.

### **-Plaça de l'Oli**

- Margarida Aritzeta. *El pou dels maquis*, pàg. 159.

Ja torna a fer aquell collons de fred, que li recargola els budells i li porta malsons. Si tingués una ampolla... travessa la plaça i decanta cap al carrer Forn Nou, a la plaça de l'Oli, que ara [en el temps històric del llibre] en diuen plaza Topete, hi ha una botiga que venen licors. El vent acanalat l'empeny per darrere i xiula entre les barbicanes de les cases. Els carrers són buits i només roden al descobert les ànimes en pena [25 de gener de 1947, Valls].

### **-Plaça del Blat**

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almes*, pàg. 51.

Se sent la fanfàrria de la ballada dels gegants, segur que ha sortit la Mulassa i a la plaça del Blat es deu estar caldejant l'ambient pel plat fort del dia: els castells. A la una tota la família és al balcó del pis del Cisco, dependent de la botiga, que viu a un principal del carrer de la Cort, al costat de la plaça del Blat, un escenari privilegiat. El temps no acompanya, està espurnejant, para una mica, però el cel amenaça pluja. De moment no s'aixeca cap castell. Tard i neguitosos, la colla Vella intenta l'imponent Cinc de Nou amb folre que es queda en intent, repeteixen ronda amb un Quatre de Nou, però fa llenya. Són gairebé les 2 quan intervé la colla jove amb el Dos de Vuit, han arribat a sonar les gralles, l'aixecadora ja és a dalt, però unes sotragades fan dubtar l'enganeta que ja és als peus dels quintos, el castell no aguanta i fa llenya. Un sospir col·lectiu de decepció omple l'espai. No és un bon dia!

- Montserrat Morera. *Perfum d'Almes*, pàg. 215.

La vigília de Sant Joan a la nit, la plaça del Blat de Valls està plena de gom a gom de la gent que assisteix a la sortida de Completes. [...] Es respira ambient de revetlla i ganes de gresca que va augmentant amb la música i els balls del bestiar popular que precedeix a l'aixecament d'uns quants castells. [...] La música de les gralles, el moviment majestuós de l'ocellot de cartró-pedra, l'espetic dels petards i l'olor de la pólvora s'ajunten per fer reviure els sentits de la infantesa



caiguts en la letargia i tornar a experimentar l'agradable buit al cap i la pesantor de les cames flonges.

- Narcís Oller. *Vilaniu*, pàg. 42-43.

La gralla féu son darrer cant amb veu trèmula, els timbals acabaren amb una llarg redoble, i, botant a terra el segon, es deslligà aquella immensa garba d'homes que ofegava els de baix. La massa humana que durant tant de temps havia format aquell tot compacte, es destrià llavors com per encantament, i es restablí en la plaça la suau remor de cent converses alegres i aquell formigueig marejador a què es lliuren les multituds abans i després d'un espectacle.

Arreu els grallers [...] romperen en una marxa d'òpera italiana, i, a son compàs, abandonaren els castellers la plaça portant darrera d'ells bon estol d'aficionats. Però, encara no havien trencat pel carrer de Santa Maria, amb el qual fa cantonada la casa Galceran, que ja atabalava la plaça, redoblant sense parar, un timbal destrempat, i la gernació feia ample rotllo als Diables: ells, també, volien fer llur ball.

Arrenglerats en doble filera, i presidits per Lucifer i la Diablessa, anaven i venien amb compàs adelerat. Es paraven arreu; eixia un dels diables, vestit, com tots, a manera d'arlequí, però amb caputxó i banyetes; enlairava la maceta i, movent-la a compàs dels passos curts i trencats amb què caminava, anava salmodiant un parlament en vers, salpicat d'epigrames desvergonyits contra la gent de la vila. [...] La gent, no obstant, hi reia de valent. Feien soroll, socarrimaven sense avisar, i això bastava per a divertir aquelles disfresses que en res no trobaven tant de gust com a mortificar i fer córrer la gent. Els senyors Galceran, no trobant prou atractiu en semblant espectacle, es retiraren. No, per això, els imitaren els vilaniuencs del carrer, als quals agradava molt sentir xiscles i crits.

- Teodor Llorente. *Lo Rat-penat a Valls i Tarragona*, pàg. 183.

Los xiquets de Valls són uns gimnastes populars, que en les festes de la vila fan castells, és dir, s'enfilen uns sobre altres, formant alts obeliscs i piràmides. Sembla que n'hi ha dues colles, i no sols treballen a Valls, sinó en les demás poblacions a on los lloguen, i algunes voltes, amb motiu de les fires i festes populars, han anat a Barcelona. En totes parts han cridat molt l'atenció, perquè són, en veritat notables los castells que aixequen. Comencen per formar una sòlida base,

agrupant-se trenta o quaranta homes en cíclics concèntrics tan units, que allò sembla una massa compacta de carn humana. Los que estan al mig allarguen los braços als de la circumferència, i aquelles corretges de muscles apreten lo grupo de manera que els caps se toquen i confonen. Sobre aqueix pedestal pugem tres atletes, que es donen les mans, formant un airós segon cos; pugem sobre ells altres tres, i altres més sobre aquestos fins a formar set, vuit i nou pisos. Lo humà obelisc s'eleva aixís d'una manera esglaiadora; a baix estan los més cepats, los Samsons de la companyia, segueixen los més àgils i jóvens, després vénen los nois, i acaba la piràmide amb tendres infants.

Lo poble, apilonat al carrer, responia amb certa satisfacció d'amor propi, a nostres aplausos, i quan lo canonge Collell recollí en sos braços, en lo balcó principal del Casino, al noiet que tan tranquil formava la cima de l'elevada torre, donant vives a Valls, la multitud esclatà en aclamacions més entusiastes.

- Josep Maria de Segarra. *Memòries*, pàg. 23 i 26.

Joan Segarra i Colom s'establí a Valls i l'any 1692 va fer els preparatius per començar a construir la seva casa. Una gran casa situada a la Plaça del Blat, tocant a la parròquia de Sant Joan, o sia en el lloc més agraciat de la població. El tal edifici sofrí posteriors modificacions que no el desfiguraren del tot, i permeten apreciar la seva magnificència. Encara existeix, i avui està instal·lat a l'Hotel París, el primer de Valls. És un immoble que, sense exagerar se'n pot dir un palau, i fou propietat de la nostra família fins que, ben entrat el segle present, el meu pare se'l va vendre.

### **-Plaça del Carme**

- Margarida Aritzeta. *El pou dels maquis*, pàg. 107.

Des del Portal Nou de Valls, un camió de maons circula lentament en direcció a la plaça del Carme. Va carregat fins dalt. Les obres del nou Teologat del seminari del Pare Claret van molt a poc a poc. Encara que el cardenal Arce Ochotorena els va autoritzar el passat mes de gener a ocupar l'antic convent del Carme, no aconsegueixen els materials per fer la restauració. No es troba enlloc ni ciment ni maons ni ferro i de vegades els estraperlistes en doblen els preus en una sola tarda. Avui han comprat maons, però hauran d'esperar el ciment per col·locar-los, i

mentrestant hauran de posar un vigilant dia i nit perquè no els robin. Es compta que aquest any encara no podran començar el curs [24 d'agost de 1946, Plaça del Carme, Valls].

